

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra hudební výchovy

HELENA ŠTĚDRŇOVÁ

V. ročník – prezenční studium

Obor: pedagogika – hudební výchova

**RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO ZÁKLADNÍ UMĚLECKÉ
ŠKOLY – HUDEBNÍ OBOR**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PaedDr. Lena Pulchertová, Ph.D.

OLOMOUC 2009

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30.3.2009

Helena Štědroňová

Děkuji paní PaedDr. Leně Pulchertové Ph.D. za odborné vedení diplomové práce, ale i svému otci a vedení základní umělecké školy „Žerotín“ v Olomouci, které mi zapůjčilo učební osnovy a poskytlo odborné informace, které se týkají tématu této diplomové práce.

OBSAH:

ÚVOD.....	str. 6
1.HISTORIEČESKÉHO ŠKOLSTVÍ.....	str.8
2.HISTORIE UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICI.....	str. 12
3.VÝZNAM ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH ŠKOL.....	str.14
4.STÁVAJÍCÍ OSNOVY NA ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH ŠKOLÁCH.....	str. 17
5. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO UMĚLECKÉ OBORY ZÁKLADNÍHO UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ.....	str. 20
5.1 Klíčové kompetence v základním uměleckém vzdělávání.....	str. 23
5.2 Očekávané výstupy.....	str. 25
5.3 Rámcový učební plán pro hudební obor.....	str. 28
5.4 Srovnání současných učebních plánů a rámcových učebních plánů pro hudební obor.....	str. 31
6. TVORBA ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU.....	str. 35
6.1 Školní vzdělávací program v praxi.....	str. 41
6.2 Hra na zobcovou flétnu – přípravná hudební výchova.....	str. 43
6.3 Hra na příčnou flétnu – První stupeň.....	str. 46

6.4 Hra na příčnou flétnu – Druhý stupeň.....	str. 48
6.5 Komorní hra – hra na příčnou flétnu.....	str. 50
6.6 Význam rámcového vzdělávacího programu v individuální výuce.....	str. 52
6.7. Přípravná hudební výchova.....	str. 53
6.7.1 Nauka o hudbě – 2.-3. ročník.....	str. 55
6.7.2 Nauka o hudbě – 2.-3. ročník.....	str. 56
6.7.3 Nauka o hudbě – 3. – 4. ročník.....	str. 58
6.7.4 Nauka o hudbě – 5. – 6. ročník.....	str. 59
6.8 Nauka o hudbě v Rámcovém vzdělávacím programu.....	str. 60
7. VÝZNAM RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU...str.	62
ZÁVĚR.....	str. 64
LITERATURA A PRAMENY.....	str. 65

ÚVOD

Umělecké školství je součástí vzdělávací soustavy v České republice a jeho počátky sahají daleko do minulosti. Vedle výchovy k umění a umělecké činnosti udržovalo umělecké školství kulturní tradice. I tento typ vzdělávání prošel mnohými změnami a reformami, z nichž nejnovější je Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání, který se stal tématem mé diplomové práce.

K výběru tohoto tématu mě přivedla zvědavost a zároveň zájem o kurikulární reformu jako takovou. Již během studia jsem se setkávala s termínem Rámcový vzdělávací program a později jsem měla možnost konzultovat tuto reformu s učiteli základních škol. Začaly mě zajímat nové metody práce, které jsou s tímto programem úzce spojeny. Proto jsem uvítala informaci, že se Rámcový vzdělávací program bude aplikovat i na základní umělecké školství. Sama už devátým rokem na tomto typu školy vyučuji (hru na flétnu a hudební nauku). Tato práce mě baví a sama ráda hledám nové přístupy k práci a nové metody. Zároveň pociťuji nutnost určité věci změnit. Hlavním bodem změn v připravované reformě jsou učební plány a osnovy. Na základních uměleckých školách se neustále vyučuje podle dokumentů, které byly vydány v 80. letech 20. století, tudíž nemohou dostát současným požadavkům a trendům.

Již při výběru tématu jsem si byla jistá, že mě tato práce v jistém smyslu obohatí. V počátcích jsem neznala strukturu a náplň Rámcového vzdělávacího programu. Posléze jsem zjistila, že k tomuto tématu je málo dostupných informací, protože práce na dokumentu jsou v současné době v přípravných fázích. Oficiálně existuje jen 1. verze Rámcového vzdělávacího programu, která je zveřejněna na internetových stránkách Výzkumného ústavu pedagogického (momentálně – tzn. v roce 2009 by se měla vypracovávat 2. verze dokumentu). Dohledání dalších informací nebylo lehké. Učební plán Rámcového vzdělávacího programu jsem konzultovala s řediteli základních uměleckých škol (za což jim patří mé poděkování) a také jsem se na podzim roku 2008 zúčastnila dvoudenního semináře ve Vílanci u Jihlavy, který byl zaměřen právě na Rámcový vzdělávací program a jeho praktické využití v hodinách hudební nauky (lektory byli učitelé z partnerských škol v čele s hlavním koordinátorem Bc. Jiřím Stárkem). Díky získaným poznatkům jsem si upřesnila vizi a náplň této diplomové práce.

V první kapitole stručně představuji historii českého školství. Současná reforma se dotkla i základního, středního a předškolního vzdělávání, které prošlo i v minulých letech, stejně jako umělecké školství, proměnami. Proto pokládám za důležité si tyto události připomenout. Na první kapitolu logicky navazuje druhá, která se zabývá tématem historie uměleckého vzdělávání v České republice. I tato část má spíše informativní charakter a zajisté by mohla být daleko obsáhlejší. To ovšem nebylo hlavní náplní této práce. Ve třetí kapitole se již dostáváme k samotné problematice základních uměleckých škol. Jde o úvahu, která se týká významu základních uměleckých škol v dnešní době. Vycházím zde ze svých zkušeností a názorů svých žáků, které jsou mnohdy zajímavé. Další kapitola seznámí čtenáře s obsahem učebních osnov a plánů, podle kterých se v současnosti na základních uměleckých školách vyučuje. Tato část je důležitá pro pozdější srovnání těchto dokumentů s Rámcovým vzdělávacím programem. A právě Rámcový vzdělávací program je obsahem další kapitoly. Zde nejvíce vycházím z již zmiňované 1. verze tohoto dokumentu. Součástí je popis struktury tohoto programu (klíčových kompetencí, očekávaných výstupů, rámcového učebního plánu pro hudební obor), ale zároveň i jeho aplikace do praxe. Praktické využití Rámcového vzdělávacího programu a tvorba Školního vzdělávacího programu je náplní šesté kapitoly, kde jsem se zabývala přímo vyučovacími hodinami, jejich tématy a způsoby práce tak, aby odpovídaly zásadám Rámcového vzdělávacího programu. Příklady uvádím, jako v celé práci, na předmětech, které sama vyučuji a se kterými mám největší zkušenosti. Závěr práce patří celkovému zhodnocení této reformy a jejímu významu pro praxi.

Cílem této práce bylo představit dokument, který si vyžádala kurikulární reforma. Protože tvorba Rámcového vzdělávacího programu není ještě u konce, vycházím při této práci z momentálně dostupných informací. Určitě by bylo zajímavé sledovat tento vývoj dál. Přesto ale doufám, že tato diplomová práce bude přínosem pro budoucí pedagogy na základních uměleckých školách.

1. HISTORIE ČESKÉHO ŠKOLSTVÍ

„Školství v českých zemích má velmi dlouhou tradici. První školy vznikly na počátku existence českého státu (10. století). Byly to školy církevní, později městské“.¹ Ve 14. století vznikla první univerzita.

Zásadní změny v českém školství nastaly v poslední třetině 18. století. Za vlády Marie Terezie byla zavedena všeobecná vzdělávací povinnost pro děti poddaných a školských otázek se ujal stát. Příčiny těchto změn byly politické. Rakouská monarchie si byla vědoma, že „vědění je moc“, a že negramotnost poddaných je brzdou společenského pokroku. Organizací rakouského elementárního školství byl pověřen Ignaz von Felbiger, který zavedl tři druhy škol – triviální, hlavní a normální. Problémem byla docházka, na které se nijak netrvalo. Je ale zřejmé, že reformami Marie Terezie a Josefa II. bylo zkvalitněno dosud existující školství.²

S revolučními událostmi v roce 1848 se změnilo i školství. Bylo zřízené nové ministerstvo, jehož prioritami byly střední a vysoké školy a vláda dala příležitost i národním jazykům. Byla zavedena reálka a školství se dostalo do rukou církve. V roce 1869 byl vydán Velký říšský zákon, který stanovil osmiletou školní povinnost a rozšířil obsah vzdělání. V roce 1870 byl zaveden Řád školní a vyučovací pro obyčejné školy obecné, který stanovil pravidla chování dětí ve škole. Velký význam mělo zavedení povinné školní docházky. V roce 1883 byla provedena novelizace tohoto zákona, která zkracovala školní docházku na šest let. Tato novela byla zrušena až v roce 1922 tzv. malým školským zákonem. Nový zákon zavedl osmiletou školní docházku. V těchto letech také vzrostl počet vysokých škol. Dvacátá a třicátá léta 20. století byla plná snah o provedení školské reformy, což souviselo i s politickým vývojem ve státě. Mimořádnou úlohu v těchto snahách sehrály pokusné školy, které v praxi realizovaly zásady světové reformní pedagogiky, která kladla důraz na uměleckou výchovu, pracovní výchovu, podporovala učení bez osnov, bez rozvrhu a učebnic. Opírala se také

¹ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha. Grada Publishing as., 2007, str. 69.

² VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada Publishing as., 2007, str. 69-70.

o pedagogické zásady Komenského a Deweye. Tyto reformy však nebyly dobře přijaty.³

Vývoj československého školství po 2. světové válce lze rozdělit do několika etap, které jsou vymezené školskými zákony. První zákon, z roku 1948, ustanovil jednotnou školu, která odpovídala představám socialistického školství. Diferencovaná škola, která byla prosazována ve 20. a 30. letech 20. století, byla označena za buržoazní přežitek. Tento zákon však v praxi vydržel pouze čtyři roky. Nahradil ho zákon z roku 1953, s kterým se zavedla osmiletá a jedenáctiletá střední škola. Tento zákon přinesl řadu problémů, rušily se také některé předměty. Další zákon, z roku 1960, měl zajistit kvalifikovanost studentů (a to i studentů středních všeobecných škol) pro dělnické povolání. Tento zákon mj. prodlužoval povinnou školní docházku na 9 let, zakládala se odborná učiliště, učňovské školy a střední odborné školy. V 70. letech došlo k mnoha proměnám nejen obsahovým, ale školství získalo zpět socialistický charakter. V roce 1978 byla schválena a v zákoně ustanovena desetiletá povinná školní docházka, po jejímž absolvování získal žák střední vzdělání. Také vznikl další typ školy – střední odborné učiliště. Poslední zákon, který ovšem nepřinesl zásadní změny, byl zákon z roku 1984.⁴

K velkým změnám v československém školství došlo po listopadových událostech z roku 1989. Tyto změny se týkaly oblasti řízení, financování, vzdělávací nabídky, kurikula, školy získaly právní subjektivitu, vznikaly nové druhy škol, které reagovaly nejen na tradici, ale i na vývojové trendy v zahraničí a trh práce. Školy byly a jsou nejen státní, ale i soukromé a církevní. Cíle současného vzdělávání jsou stanovené novým školským zákonem a jsou rozpracovány v Národním programu vzdělávání (Bílá kniha – 2001). Dokument vypracovalo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy a obsahuje vzdělávací oblasti, obsahy a prostředky. Na tento dokument navazují Rámcové vzdělávací programy.⁵

„V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR a zakotvenými v zákoně č. 561/ 2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání, se do

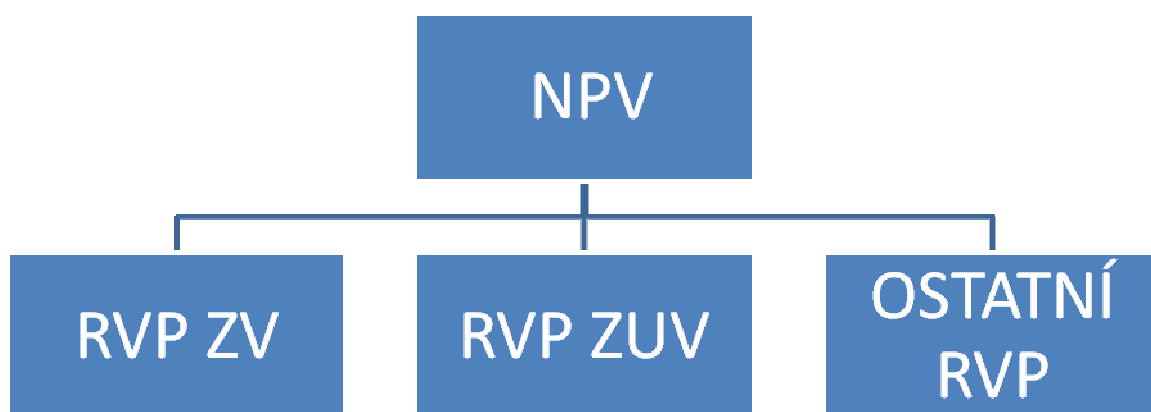
³ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, str. 72- 83.

⁴ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada Publishing a.s., 2007, str. 84-86.

⁵ VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kol. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada publishing a.s., 2007, str. 87-89.

vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní. Státní úroveň tvoří Národní program vzdělávání (NPV) a Rámcový vzdělávací program (RVP). Národní program vzdělávání formuluje požadavky na vzdělávání, Rámcové vzdělávací programy vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy (předškolní, základní, střední). Školní úroveň tvoří Školní vzdělávací programy (ŠVP), které si vytváří každá škola na základě RVP. Rámcové vzdělávací programy a Školní vzdělávací programy jsou veřejnými dokumenty“.⁶

STÁTNÍ ÚROVEŇ:

ŠKOLNÍ ÚROVEŇ:

ŠKOLNÍ VZDĚLÁVACÍ PROGRAMY

Tento graf znázorňuje nové kurikulární dokumenty, které jsou vytvářeny ve dvou úrovních. Základem je Národní program vzdělávání (výše uvedeno jako NPV), který zahrnuje všechny Rámcové vzdělávací programy. Tyto programy jsou vytvořeny pro základní vzdělávání (= RVP ZV), základní umělecké vzdělávání (zde uvedeno jako RVP ZUV). Do políčka „ostatní RVP“ (ostatní Rámcové vzdělávací programy) patří:

- RVP PV – Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.
- RVP G – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia.

⁶ www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV-2007-07.pdf. - str.9.

- RVP GSP – Rámcový vzdělávací program pro gymnázia se sportovní přípravou.
- RVP JŠ – Rámcový vzdělávací program pro jazykové školy.
- RVP ZŠS – Rámcový vzdělávací program pro základní školy speciální.

Zde vidíme, že kurikulární reforma zasáhla do tří stupňů vzdělávání – předškolního, základního a středního. Na základě Rámcových vzdělávacích programů, si budou školy sami vytvářet Školní vzdělávací programy. Připomeňme si důležité body Rámcových vzdělávacích programů.

Rámcové vzdělávací programy:

- Vycházejí z nové strategie vzdělávání, které zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě.
- Vycházejí z koncepce celoživotního vzdělávání.
- Formulují očekávanou úroveň vzdělávání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání.
- Podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.⁷

Tato kapitola představila historii českého školství. Můžeme si tak udělat představu o vývoji českých škol, její závislosti na politických událostech a o významu školství ve společnosti. Dále se budeme zabývat školstvím uměleckým, jeho historií a hlavně připravovanou reformou.

⁷ Zdroj: www.vuppraha.cz/soubory/RVPZV-2007-07.pdf, str. 10.

2. HISTORIE UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ V ČESKÉ REPUBLICE

Jak již bylo zmíněno, umělecké vzdělávání má v českých zemích dlouholetou tradici. Počátky tohoto vzdělávání můžeme datovat až do 17. století. V těchto letech sehráli velkou úlohu kantoři, jejichž činnost sahala i do 18. století. Za všechny můžeme jmenovat Jana Jakuba Rybu.⁸

Následující století je plné hudebních osobností, které získaly celosvětový věhlas. Je to období emigrantů, jako byli Vejvanovský nebo Mysliveček. V tomto období vznikají také městské hudební školy. Díky hudebním osobnostem a městským hudebním školám byla položena tradice organizovaného hudebního vzdělávání v českých zemích, která byla podložena císařskou vyhláškou č. 309 říšského zákona z roku 1850.

Další rozvoj hudebních škol byl zaznamenán v období první republiky. Ústavní listina č. 121 Sb. z roku 1920 ustanovila odborný dohled nad těmito školami v podobě inspekce. Po roce 1945, v poválečném období, si hudební školy zachovávaly svou kvalitu. Jejich síť se rozrostla. Byl zaveden jednotný typ – základní hudební školy. Další změny nastaly v šedesátých letech 20. století. Školy změnilly svůj název – ze základních hudebních škol se staly lidové školy umění. Nově se zavádí literárně – dramatický obor, taneční a výtvarný obor. Touto změnou vznikají vlastně nové typy škol, které nabízejí vzdělání napříč širokým spektrem uměleckých oborů. Tato struktura platí na základních uměleckých školách i v současnosti.⁹

Nepříjemným obdobím pro lidové školy umění a jejich učitele i žáky byla doba od normalizace až po rok 1989. Lidové školy umění byly tak zařazeny mezi zájmové aktivity, jako např. Domy dětí, nebo mezi zařízení, do kterých spadaly školní jídelny aj. Až novelizace školského zákona po roce 1989 vrátila těmto školám původní statut školy a dala jim i dnešní název – základní umělecká škola. V roce 1993 vzniká Asociace pedagogů ZUŠ a v roce 1999 Asociace základních uměleckých škol (AZUŠ). V roce 2007 se tato asociace stává členem unie školských asociací (CZESHA) a dále je také členem European Music School Union.

⁸ Zdroj: RVP ZUV – část Preambule.

⁹ Zdroj: RVP ZUV – část Preambule.

V současné době se základní umělecké školy zapojily do celostátní školské reformy a chtějí tak svou pozici školy, jako vzdělávací instituce, ještě více potvrdit. Díky těmto krokům vznikne ještě větší provázanost a návaznost na již fungující systém uměleckého vzdělávání.

Pokud se má uskutečnit reforma uměleckého školství, musíme znát jeho pozitiva, ale i negativa. Je důležité, abychom se zabývali otázkou, zda má umělecké školství v dnešní společnosti význam a jestli ano, tak jaký. V následující kapitole se na tuto problematiku zaměříme.

3. VÝZNAM ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH ŠKOL

O významu základních uměleckých škol (ZUŠ) hovoří dlouhodobá tradice a historie. Tento typ škol přečkal různá úskalí – válku i změny politického režimu. Otázkou je, jak je to možné? Odpověď je ale jasná a jednoduchá. Umění je nadčasové, je to univerzální jazyk, platící pro všechna období, všechny národy. Podobné je to i s uměleckým školstvím. Je zajímavé, že nikdy nemuselo být tak moc poplatné politické situaci, jako ostatní typy škol. Samozřejmě určitá omezení v určitých obdobích přišla, ale samotnou vyučovací praxi to moc nezasáhlo. Zkrátka ideologizace se uměleckého školství dotkla daleko méně než toho „normálního“. Je to zřejmě dáno i stylem práce na těchto školách, který se zásadně nemění. Vždy šlo a jde o individuální přístup k žákovi a práci s ním a o práci s uměleckým dílem, s jeho vyjádřením a pochopením. To dělá základní uměleckou školu jedinečnou institucí.

Další otázkou je, proč děti v současné době mají zájem studovat na těchto školách. Dnešní doba přece nabízí řadu jiných možností vyžití a využití volného času. Dříve, v minulém režimu, nebyla nabídka volnočasových aktivit tak rozsáhlá. Tehdejší lidové školy umění byly jednou z mála možností, jak smysluplně trávit čas po vyučování. Navíc, kriticky řečeno, je pro mladé lidi populární to, co současná ZUŠ nabízí? Vždyť je všude tolik lákadel, která mají modernější povahu. Proč se tedy mládež vrací ke tradicím? Nespornou výhodou je možnost seberealizace, možnost něco sám vytvořit, projevit svou kreativitu. Velký význam má individuální výuka a individuální přístup k žákům. Navíc systém základních uměleckých škol je ucelený a komplexní. Nejen, že se zde žák naučí hrát na nástroj, zpívat, tančit, hrát divadlo nebo se výtvarně vyjádřit, ale současně se vzdělává i v hudební teorii a dalších předmětech, které zajistí právě komplexnost výuky. Další a neméně důležitou rovinu tvoří prezentace žáků na akcích školy. Nejen, že mohou porovnat své výkony s ostatními a učí se hodnotit svou práci i práci ostatních, ale mohou se zde setkat s posluchači jiných oborů a získávají tak ucelený pohled na umění. Díky tomuto systému si dokáží formovat vlastní názor, kriticky vnímat a hodnotit. To vše pozitivně ovlivňuje hodnotové postoje žáků. Umění a umělecká výchova má také velký vliv na žákův psychický vývoj. Nejde jen o estetickou složku, která působí na rozvoj každého žáka pozitivně, ale základní umělecké školy pobízejí ke kreativě, vytváření něčeho

jedinečného. Žák zde má možnost pocítit svou výjimečnost, zažívá úspěch a radost. Na druhé straně stojí vědomí toho, že něčeho dosáhl vlastní pílí a vlastním přičiněním. To je jedna z nejdůležitějších výchovně vzdělávacích funkcí základního uměleckého školství.

Vedle individuální výuky probíhá na základních uměleckých školách i výuka hromadná. V hudebním oboru je to vedle hudební teorie souborová a komorní hra. Ta má velký význam nejen po stránce hudební, ale i sociální. Žáci se učí hrát dohromady s jinými nástroji, učí se základům souborové hry a naslouchání. Důležitá je i účast na prestižních akcích, přehlídkách, výměnných pobytech a soutěžích. To vše zvyšuje jejich motivaci. Nepřímo se ale také učí respektu, komunikaci s druhými a toleranci. Každý orchestr je menší či větší sociální skupinou, která žije vlastním životem. Existují zde sociální vztahy, ale i určitá hierarchie. Tyto vztahy někdy přetrvávají dlouho a mají vliv na další život žáků. Není neobvyklé, že se žáci, po absolvování ZUŠ, setkávají i nadále a hrají v různých seskupeních. Mnohdy sice jen amatérsky, ale to je jeden z cílů základních uměleckých škol – vzbudit a udržet celoživotní zájem o umění. Základní umělecké školy jsou školami výběrovými a zaměřují se na nadané a talentované žáky. Umožňují odborně připravit jedince na neprofesionální uměleckou činnost, nebo na studium ve středních a vysokých školách uměleckého a pedagogického zaměření a na studium na konzervatořích.

Struktura základních uměleckých škol je jedinečná, stejně jako její síť. V současné době má Česká republika nejhustší síť základních uměleckých škol v Evropě i na světě. V České republice je nyní 478 základních uměleckých škol, 37 soukromých, 3 jsou církevní a detašovaných pracovišť je 1092.

Výše uvedená fakta vypovídají o velkém významu základních uměleckých škol. Jsou to školy, které formují žakovu osobnost, volí individuální přístup.

Vzdělání na základních uměleckých školách je dlouhodobé, systematické a pravidelné. Učitelé jsou profesionály ve svém oboru, kteří sledují nejnovější trendy a neustále se vzdělávají. Řada z nich působí umělecky v orchestrech, divadlech, ale i pedagogicky na vyšších typech uměleckých škol. Pro žáky tak mohou být příkladem a zároveň vzorem. Základní umělecké školy mají opravdu školní charakter vzdělávání. Jsou založené na dobrovolnosti, ale hodnocení probíhá stejně jako na základních nebo středních školách. Žáci dostávají i vysvědčení. Tato struktura je opravdu výjimečná. V neposlední řadě je důležitá

návaznost základních uměleckých škol na další stupně uměleckého vzdělávání a podílení se na celkovém kulturním dění v obci nebo ve městě. Nejde jen o veřejnou prezentaci žáků škol, ale i o mimoškolní akce, které mají školy možnost pořádat. Mnohdy se stává, že škola, která má průměrné výsledky a leží v malé, nezaměstnaností prorostlé obci, uspořádá soutěž či festival. Dokáže oslovit významné osobnosti české kultury a umělecké pedagogiky a z nápadu se stává každoroční tradice, na kterou se celá obec těší. I tyto úspěchy spadají do pomyslného ranku pozitiv, které umělecké školství s sebou přináší. Základní umělecké školy si právem zaslouží status školy a i proto je pro ně důležitá školská reforma, která jejich pozici ještě více podpoří.

4. STÁVAJÍCÍ OSNOVY NA ZÁKLADNÍCH UMĚLECKÝCH ŠKOLÁCH

Na základních uměleckých školách se vyučuje podle platných osnov z osmdesátých let 20. století. Tehdy se jednalo ještě o Lidové školy umění a osnovy byly vytvořeny pro socialistické školství. Ovšem musíme konstatovat, že je ideologizace nijak nezasáhla a jsou v určitém směru i nadčasové.

Tyto osnovy jsou rozděleny podle oborů a zároveň nástrojů. Je to logické vzhledem k tomu, že nejen každý obor (hudební, taneční, výtvarný, dramatický), ale i každý nástroj má svá specifika. I když osnovy existují pro všechny obory, v této práci budou zmíněny jen osnovy hudebního oboru.

Učební osnovy se zabývají učebními plány pro konkrétní nástroje, hodinovými dotacemi, ale i charakteristikou hudebního oboru. Zvláště z této části je citelná ona nadčasovost. Už tehdy bylo za hlavní cíl a poslání lidových škol umění považováno vychovat z žáků hudebníky, kteří by projevovali zájem o hudbu po celý život. Kládl se důraz na určitou samostatnost, kdy by byl žák, a posléze absolvent školy, schopen vlastního hudebního projevu. To znamená, že žák má v průběhu studia na lidové škole umění (dnes základní umělecké škole), získat řadu vědomostí a dovedností, které dokáže sám používat a uplatňovat v praxi. Jedná se především o schopnost pochopení hudebního díla, pracovat na jeho výrazové stránce, rozpoznat strukturu díla a přistupovat k němu jako k určité hodnotě.¹⁰

K výše zmíněným cílům má žák dospět v průběhu studia, což se děje v řadě předmětů, které jsou povinné. Jakousi přípravou k vlastnímu studiu na lidové škole umění (ZUŠ) byla a je přípravná hudební výchova. Její hlavní náplní je hravým způsobem ověřovat a upevňovat předpoklady k dalšímu studiu na škole. Na přípravnou fázi navazuje studium I. a poté II. stupně. Zde žák prohlubuje své dovednosti a vědomosti ve třech rovinách.

1. Hlavní předmět – neboli hra na nástroj. Žáci se zde učí ovládat svůj nástroj po stránce technické a výrazové. Poznávají literaturu svého nástroje a učí se hrát z různorodého notového materiálu a poznávají různé hudební žánry. Učí se také pohotově hře z listu. Žák má dosáhnout takových dovedností, aby byl schopen reprodukovat sólové skladby, ale i nacvičit

¹⁰ Zdroj: Učební osnovy pro přípravný, I. a II. stupeň základního studia na lidových školách umění. Praha: SPN, 1982.

party do souborové či komorní hry. Tyto dovednosti by měl využít i v oblasti improvizace.

2. Souborová, komorní hra, čtyřruční hra, sborový zpěv apod. Zde žáci uplatňují vše, co se naučili v hlavním předmětu. Navíc se učí zákonitostem souborové hry. Tento předmět zase zpětně ovlivňuje hru na nástroj, jako hlavní předmět.
3. Hudební nauka. Podle osnov je „nejdůležitějším posláním hudební nauky vychovat z žáků hudbymilovného a kulturního člověka“. Je ale zřejmé, že hudební nauka je právě předmětem teoretickým, kde si žáci prohlubují své znalosti a učí se odborně pojmenovávat skutečnosti, které znají z praxe – tedy z hlavního předmětu.¹¹

K učebním osnovám neodmyslitelně náleží učební plány. Ty jsou rozděleny podle nástrojových skupin. Takže existují např. učební osnovy hry na dechové nástroje pro přípravné studium a I. stupeň základního studia. Samostatně jsou osnovy pro rozšířené vyučování a také pro II. stupeň základního studia. Tyto osnovy se dělí na jednotlivé učební plány. V případě dechových nástrojů se jedná o plán č. 5, do kterého spadá převážně hra na zobcovou flétnu (dále je také uvedena hra na pikolu, fanfárovou trubku nebo lehkoovladatelný nástroj) a o plán č. 6, do kterého spadají ostatní dechové nástroje (např. příčná flétna, klarinet, hoboje, fagot, trubka, pozoun, atd.). U každého učebního plánu je předepsaná délka studia, povinné předměty a hodinová dotace u jednotlivých předmětů. Dále se rozebírá charakteristika hry na každý nástroj, součástí jsou i doporučené metody a formy práce, stanovení výchovně vzdělávacího cíle, jsou zde stanoveny prostředky k dosažení stanovených cílů, doporučený návod k improvizaci a hudební materiál. Tyto oblasti jsou vypracované zvlášť pro každý ročník studia každého nástroje. Stejný postup je i u nástrojů smyčcových, strunných atd.¹²

Nynější učební osnovy jsou přes dvacet let staré. V oblasti školství je to možná mnoho. Vezmeme – li v úvahu, že v době vzniku těchto osnov byla jiná politická situace, která zasahovala do všech oblastí, zdá se téměř nemožné, že se dnes ještě podle těchto osnov učí. Nicméně, zde se potvrzuje to, co bylo již uvedeno v počátku. Umělecké školství nemuselo být tak poplatné režimu. Tyto učební

¹¹ Zdroj: Učební osnovy pro přípravný, I., II. stupeň základního studia na lidových školách umění. Praha: SPN, 1982.

¹² Zdroj: Učební osnovy pro přípravný, I., II. stupeň základního studia na lidových školách umění. Praha: SPN 1982.

osnovy opravdu řeší jen umělecký rozvoj žáka, přičemž kladou důraz na individualitu, celoživotní vzdělávání a praktické, byť jen ve většině případů amatérské, využití všech dovedností a vědomostí, které žák má možnost získat. A to je vlastně jednou z hlavních náplní i současného základního uměleckého školství.

Rámcové vzdělávací programy se také budou zabývat vědomostmi a dovednostmi, kterých má žák dosáhnout. Navážou tak vlastně na stávající učební osnovy, nicméně budou mít na žáka jiný, širší pohled. Tato skutečnost bude jednou z předností Rámcového vzdělávacího programu.

5. RÁMCOVÝ VZDĚLÁVACÍ PROGRAM PRO UMĚLECKÉ OBORY ZÁKLADNÍHO UMĚLECKÉHO VZDĚLÁVÁNÍ

Rámcové vzdělávací programy jsou vlastně reakcí na změny ve vzdělávacích systémech zemí Evropské Unie. Legislativně navazují na tyto události – Jednotný evropský akt z roku 1986, Rezoluce Rady Evropského společenství – rok 1988 a Maastrichtskou smlouvu z roku 1991. Lisabonský proces z roku 2000 má tento záměr ve vzdělávání: Zlepšovat kvalitu a efektivitu systémů vzdělávání a odborné přípravy v EU, rovnost přístupu ke vzdělání pro všechny a otevření systémů vzdělávání okolnímu světu. Evropskými prioritami ve vzdělávání se staly celoživotní učení a nalezení cesty k učící se společnosti. Základní umělecké školství se připojuje k těmto trendům a vypracovává svůj Rámcový vzdělávací program.

Principem Rámcového vzdělávacího programu pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání je rovný přístup k uměleckému vzdělávání v základních uměleckých školách. Tento program také umožní přenést profesní zodpovědnost na učitele, dovolí jim uplatnit nové metody a formy práce ve výuce. Díky tomu se také podpoří pedagogická autonomie na školách. Každá škola se bude moci profilovat podle svých stávajících možností, ale zároveň bude moci vnímat potřeby žáků a reagovat na ně. Tím se podpoří autonomie jednotlivých škol. Smyslem základního uměleckého vzdělávání není jen poskytnutí základů vzdělání žákům v jednotlivých oborech – např. umět hrát na klavír apod., ale i širší hodnoty, jako pěstování potřebných vlastností a životních postojů.¹³ To je zásadní změna, kterou budou muset pedagogové při tvorbě vlastního školního programu mít na paměti.

Základní umělecké vzdělávání se organizuje v přípravném studiu, vzdělávání na I. a II. stupni základního studia, ve studiu s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a ve studiu pro dospělé. Tato struktura zůstane i po přijetí Rámcového vzdělávacího programu. Je dobré si připomenout jednotlivé etapy studia a jejich náplň. Zjistíme, že základní umělecké školství splňuje důležité priority evropského školství.

¹³ Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání.

V přípravném studiu jsou žáci vedeni k základním návykům a dovednostem, které budou potřebovat v pozdějších letech. Je to období poznávání, ověřování a rozvíjení předpokladů a samozřejmě i zájmu žáků o umělecké vzdělávání. Pokud jsou splněna tato kritéria, může se žák vzdělávat na I. stupni základního studia. To je zaměřeno na rozvíjení individuálních dispozic a rozvoj žáků. Žáci se mohou připravovat i na další vzdělávání na středních školách uměleckého nebo pedagogického zaměření. Pokud byl I. stupeň zaměřen na rozvíjení individuálních dispozic žáků, II. stupeň základního studia klade důraz na praktické uplatňování poznatků a dovedností, které žák získal v předešlém studiu. Je zde dán větší prostor pro osobnostní růst v rámci umělecké činnosti. Samozřejmě i v této fázi se žák může připravovat na jiný typ školy s uměleckým (pedagogickým) zaměřením. V základním uměleckém vzdělávání se pracuje i s mimořádně talentovanými žáky. Těm je k dispozici studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin. Trend celoživotního vzdělávání podporuje studium pro dospělé, které umožňuje další rozvoj v uměleckých oblastech.¹⁴

Každý typ vzdělávání má svůj cíl. Bez cíle bychom nemohli určit ani náplň a obsah vzdělávání. Základní umělecké vzdělávání si vytyčilo tyto cíle:

- „Utvářet a rozvíjet klíčové kompetence žáků, kultivovat tím jejich osobnost po stránce umělecké a motivovat je k celoživotnímu učení“.
- „Poskytnout žákům základy vzdělání ve zvoleném uměleckém oboru s ohledem na jejich potřeby a možnosti“.
- „Po odborné stránce připravit žáky pro vzdělávání ve středních školách uměleckého nebo pedagogického zaměření a v konzervatořích, případně pro studium na vysokých školách s uměleckým nebo pedagogickým zaměřením“.
- „Vytvořit příznivé sociální, emocionální a pracovní klima, které aktivizuje motivaci a napomáhá účinné spolupráci“.¹⁵

Při vymezování cílů byly uvedeny klíčové kompetence – správněji utváření a rozvíjení klíčových kompetencí u žáků. Tento pojem je velice důležitý a je platný i pro Rámcové vzdělávací plány jiných typů škol. Klíčové kompetence jsou

¹⁴ Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání.

¹⁵ Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání – část C/3.

jakýmsi souhrnem vědomostí, dovedností a postojů, kterých má žák dosáhnout po absolvování školy. Tyto kompetence jsou velice obecné, ale přesně vymezují profil absolventa a naplňují myšlenku celoživotního vzdělávání. Zatímco základní školství má těchto kompetencí více (kompetence k řešení problému, kompetence k učení, komunikativní kompetence, sociální a personální, občanské a pracovní), základní umělecké školství je v tomto ohledu úspornější. Klíčové kompetence v základním uměleckém vzdělávání jsou specifické a jsou důležité pro rozvoj žáka po stránce umělecké a pro jeho budoucí uplatnění v praktickém i profesním životě. Jsou vyjádřením schopností žáka tvořit, vnímat a interpretovat umělecké dílo. Umožňují mu vytvářet si pozitivní vztah k umění a kultuře, k ostatním lidem, ale i k sobě samému. Utváření a rozvíjení klíčových kompetencí je celoživotním procesem.¹⁶

Není důležité dosáhnout klíčových kompetencí v maximální míře, ale neustále k nim směřovat. Vývoj, a to i ten umělecký, je u každého žáka jiný. Proto podstatou základního uměleckého vzdělávání je vybavit žáky klíčovými kompetencemi na takové úrovni, která je v daném momentě a v dané situaci pro ně dosažitelná.

Klíčové kompetence jsou platné a stejně formulované pro všechny obory základního uměleckého vzdělávání. Platí tak opravdu stejné klíčové kompetence pro každého absolventa, jen prostředky k jejich dosažení jsou jiné v závislosti na daném oboru či předmětu, který žák studuje.

¹⁶ Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání – část C/4.

5.1 Klíčové kompetence v základním uměleckém vzdělávání

Klíčové kompetence jsou pro Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání důležitou položkou. Vypovídají o dovednostech každého absolventa školy. Jsou velmi široce pojaty tak, aby platily pro všechny obory základního uměleckého vzdělávání. Klíčové kompetence určují, čemu se žák ve škole naučí, jaké nové vědomosti a dovednosti nabude po absolvování tohoto typu studia. Klíčové kompetence zahrnují celou žákovu osobnost. Nejenže se zabývají samotným uměleckým projevem, ale také postoji, sociálními vztahy jedince, jeho pracovními návyky. Důležité je i formování vztahu žáků k umění a hodnotám.

Základní umělecké školství si vytyčilo tyto kompetence:

„Kompetence k umělecké komunikaci

Žák:

- Disponuje vědomostmi a dovednostmi, které mu umožňují samostatně volit a užívat prostředky pro umělecké vyjádření.
- Proniká do struktury a obsahu uměleckého díla a je schopen rozeznat jeho kvalitu.

U této kompetence se vlastně jedná o samotnou interpretaci, recepci a reflexi.

Kompetence osobnostně sociální

Žák:

- Prostřednictvím soustavné umělecké činnosti disponuje pracovními návyky, které spoluutvářejí jeho morálně volní vlastnosti a hodnotovou orientaci.
- Účelně se zapojuje do společných uměleckých aktivit a uvědomuje si svoji odpovědnost za společné dílo.

Tato kompetence se zabývá sociálními vztahy a pracovním postojem. Jedná se zde o svědomitost, důslednost, spolupráci, systematičnost práce, soustavnost, ale i zodpovědnost a docházku.

Kompetence kulturní

Žák:

- Je vnímavý k uměleckým a kulturním hodnotám a chápe je jako důležitou součást lidské existence.
- Aktivně přispívá k vytváření i uchování uměleckých hodnot a jejich předávání dalším generacím¹⁷.

Výše uvedené klíčové kompetence jsou velmi obecné. Jsou totiž vytvořeny pro všechny obory základního uměleckého vzdělávání. Tudíž se nezabývají specifiky, která jsou pro dané obory typická. Klíčové kompetence jsou platné pro hudební obor, ale i literárně dramatický, taneční nebo výtvarný.

Klíčové kompetence zahrnují vše, čeho by měl žák v průběhu studia dosáhnout. Snahou je, aby absolventem základního uměleckého vzdělávání byli nejen geniální umělci, vítězové soutěží a následně posluchači konzervatoří. Základní umělecké školy mají jiné poslání. Stejně jako jiné školy by i tyto měly rozvíjet člověka systematicky a komplexně. Jde o rozvoj lidských schopností a dovedností, o aktivní přijímání kultury.

¹⁷ Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání, část C /4.

5.2 Očekávané výstupy

Klíčové kompetence jsou stejné, jak již bylo uvedeno, pro všechny obory základního uměleckého vzdělávání. Jsou dány Rámcovým vzdělávacím programem. Cílem škol je k těmto kompetencím směřovat. „Nápomocny“ k tomu budou tzv. očekávané výstupy. Ty už mají činnostní povahu, nejsou tak obecné a zaměřují se na praktické využití. Jsou vypracovány pro každý obor a pro každé vzdělávací zaměření (- např. očekávané výstupy ve vzdělávacím zaměření Hra na strunné nástroje, Hra na smyčcové nástroje apod.). Očekávané výstupy jsou vypsány pro 3. ročník základního studia I. stupně, ty jsou chápány jako orientační, pro 7. ročník základního studia I. stupně a pro 4. ročník základního studia II. stupně – ty jsou už závazné a tvoří minimum, kterého musí být dosaženo. Toto minimum může být i překročeno. RVP ZUV formuluje dvě úrovně očekávaných výstupů – základní a pokročilou, což odpovídá I. a II. stupni studia. V Rámcovém vzdělávacím programu už nejsou zaneseny očekávané výstupy pro přípravné studium a studium pro dospělé. Výstupy pro přípravné studium si volí každá škola svobodně a zanesení je do Školního vzdělávacího programu. Očekávané výstupy pro studium pro dospělé si volí sám pedagog a zanesení je do třídní knihy.¹⁸

Na základě očekávaných výstupů si bude škola tvořit své osnovy pro jednotlivé nástroje (mluvíme – li o hudebním oboru) a ročníky. Právě zde se mohou uplatnit všichni učitelé a obohatit ŠVP o své pedagogické zkušenosti.

Pro lepší představu je uveden příklad očekávaných výstupů ve vzdělávacím zaměření Hra na dechové nástroje. Jde o obecná minima, kterých musí žák dosáhnout po určitých letech studia.

„Očekávané výstupy 3. ročníku základního studia I. stupně ve vzdělávacím zaměření Hra na dechové nástroje.

Žák:

- Využívá základní návyky a dovednosti (správné držení těla a nástroje, práce s dechem a jazykem) a používá základní technické prvky hry (nasazení tónu, prstová technika, kvalitní tón).

¹⁸ Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání, část C, 5.2.

- Orientuje se v jednoduchých hudebních útvarech a v jejich notovém zápisu.
- Je schopen podle individuálních schopností zahrát z paměti jednoduchou skladbu.
- Vnímá náladu skladby a je schopen tuto náladu vyjádřit a interpretovat elementárními výrazovými prostředky.
- Hraje jednoduché melodie náslechovou metodou.
- Uplatňuje se podle svých schopností a dovedností v souhře s dalším nástrojem.

Očekávané výstupy 7. ročníku základního studia I. stupně ve vzdělávacím zaměření Hra na dechové nástroje.

Žák:

- Využívá při hře všechny získané technické i výrazové dovednosti s důrazem na tvoření a kvalitu tónu.
- Využívá dynamiku, tempové rozlišení, frázování a agogiku v celém rozsahu nástroje.
- Interpretuje přiměřeně obtížné skladby různých stylů a žánrů.
- Je schopen samostatně nastudovat přiměřeně obtížnou skladbu.
- Uplatňuje se při hře v komorních, souborových nebo orchestrálních uskupeních.

Očekávané výstupy 4. ročníku základního studia II. stupně ve vzdělávacím zaměření Hra na dechové nástroje.

Žák:

- Uplatňuje všechny doposud získané znalosti a dovednosti v celém rozsahu nástroje.
- Orientuje se v notovém zápise, samostatně řeší problematiku nástrojové techniky (úprava plátku), dýchání, frázování, výrazu při nácvičce a interpretaci skladeb.
- Samostatně pracuje s barvou a kvalitou tónu.
- Je schopen si vytvořit názor na interpretaci skladeb různých stylových období a žánrů a tento svůj názor formulovat.
- Zapojuje se do souborů nejrůznějšího obsazení a žánrového zaměření, zodpovědně spolupracuje na vytváření jejich společného zvuku, výrazu a způsobu interpretace skladeb.

- Využívá svých posluchačských a interpretačních zkušeností a získaných hudebních vědomostí a dovedností k samostatnému studiu nových skladeb a vyhledávání skladeb podle vlastního výběru¹⁹.

Hudební obor zahrnuje nejen „individuální interpretaci a tvorbu“ – neboli hru na nástroj, ale i „skupinovou interpretaci“ (komorní a souborová hra, čtyřruční hra, sborový zpěv apod) a „hudební teorii“ (současná hudební nauka). Očekávané výstupy tak budou stanoveny i v těchto oblastech. Absolvováním těchto předmětů by měl žák získat ucelené vědomosti a dovednosti, které by utvrzovaly jeho postoje. Cílem je „poučený amatér“ v hudební (umělecké) oblasti.

¹⁹ Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání, část C / 6.2.3.

5.3 Rámcový učební plán pro hudební obor

Rámcový učební plán se týká vzdělávacích oblastí (předmětů) ve všech vzdělávacích zaměřeních (oborech) hudebního oboru. Přesněji, týká se hodinových dotací, které tvoří týdenní minimum a jsou závazné. Hodinová dotace musí být plně využita, a proto na ni musí být pamatováno při tvorbě Školního vzdělávacího programu.

Hodinové dotace jsou dvojího druhu: minimální a disponibilní. Minimální dotace se týká individuální interpretace a tvorby v základním studiu I. stupně (- což neplatí pro vzdělávací zaměření Sborový zpěv). Takže určuje povinné minimum hodin hry na nástroj nebo zpěvu za týden v každém ročníku. Disponibilní dotace se týká skupinové interpretace a tvorby a nauky o hudbě v základním studiu I. stupně. Tato dotace není rozdělena do ročníků, ani není určeno, který předmět má mít kolik hodin. To záleží jen na jednotlivých školách. Ty mohou využít těchto dotací k vytvoření takového učební plánu, který umožní komplexně realizovat vzdělávací obsah.

Učební plány s konkretizací hodinové dotace pro jednotlivé ročníky musí škola uvést do svého školního vzdělávacího programu. Zároveň musí být zaručeno, že prostřednictvím výuky a její organizace bude možné dosáhnout všech očekávaných výstupů požadovaných v RVP ZUV.

Jako příklad je uveden přehled s minimálními a disponibilními dotacemi základního studia I. stupně.²⁰

	DOTACE							
	Minimální				Disponibilní			
Ročníky	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.	5.r.	6.r.	7.r.	
<u>Individuální interpretace a tvorba</u>	1	1	1	1	1	1	1	-----
<u>Skupinová interpretace a tvorba</u>	-----						Dohromady	
<u>Nauka o hudbě</u>	-----						9 hodin	

²⁰ Zdroj: Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání, část C / 5.3.

Z tohoto přehledu vyplývá, že žák musí mít jednu hodinu týdně hry na nástroj po dobu trvání prvního stupně – tzn. sedmi let. Dotace na skupinovou interpretaci a nauku o hudbě je celkem 9 hodin. Těchto 9 hodin nemůžeme chápat stejně, jako minimální hodiny, kde byl dán přesný počet hodin v týdnu v jednotlivých ročnících. Disponibilní hodiny můžeme chápat i jako počet let studia, které se po jedné hodině týdně rozdělí do dvou předmětů. (např. pět let by žák chodil do nauky o hudbě. Odečteme tedy z 9 disponibilních dotací pět a čtyři roky nám zbudou na skupinovou interpretaci a tvorbu. Variant je ale víc, protože skupinovou interpretaci a tvorbu nemusíme přidělit do všech ročníků po jedné hodině týdně, ale například po půlhodině). Nicméně toto je minimální počet disponibilních dotací a ty se můžou podle možností (hlavně ekonomických) školy navýšit. Školní vzdělávací plán určí, kolik hodin bude věnováno kterému předmětu a v kterých ročnících bude vyučován. Zůstaňme u stejného příkladu: Pokud se nauka o hudbě bude vyučovat pět let, jednu hodinu týdně a skupinová interpretace po dobu čtyř let, také jednu hodinu týdně, tak by studium nauky o hudbě mohlo být zahájeno v prvním ročníku a končilo by tak v pátém ročníku. Skupinová interpretace by se mohla začít vyučovat až od čtvrtého ročníku, až by si žák osvojil základy hry na nástroj, a její studium by bylo ukončeno v sedmém ročníku. Toto je ovšem jen návrh a možností a kombinací je daleko více. Skupinová interpretace by se v nižších ročnících mohla vyučovat jen půl hodiny týdně, ale ve vyšších už celou hodinu. Tím pádem by studium tohoto předmětu začalo už v nižším ročníku než čtvrtém. Také minimální počet let studia např. nauky o hudbě není nikde omezený. Musí se jen dodržet a naplnit očekávané výstupy daného předmětu.

Výše uvedený přehled minimálních a disponibilních dotací se týká základního studia I. stupně, s výjimkou vzdělávacího zaměření Sborový zpěv. Tomuto vzdělávacímu zaměření chybí předmět individuální interpretace a tvorba a mezi dva zbývající předměty jsou rozděleny disponibilní dotace, přičemž předmět skupinová interpretace a tvorba musí být zařazen do všech ročníků. Rozdělení počtu hodin je už opět na každé škole. Také studium s rozšířeným počtem vyučovacích hodin a elektronické zpracování hudby a zvuková tvorba mají jiné rozdělení minimálních a disponibilních hodin než jak je tomu v základním studiu I. stupně. V základním studiu II. stupně (dnešní II. cyklus) je individuální interpretace a tvorba a skupinová interpretace a tvorba rozdělena jen do disponibilních hodin. Z toho vyplývá, že v této formě studia se může žák

zaměřit i jen na jeden předmět. V praxi to znamená, že nenavštěvuje individuální hru na nástroj, ale např. školní orchestr. Samozřejmě to může být i přesně naopak. Nesmíme však zapomenout, že pro každou možnost studia, musí být vypracován zvláštní školní vzdělávací program.

5.4 Srovnání současných učebních plánů a rámcových učebních plánů pro hudební obor

V předešlé kapitole byly popsány rámcové učební plány pro hudební obor. Ty vymezují hodinové dotace pro vzdělávací oblasti ve všech vzdělávacích zaměřeních hudebního oboru. Jak již bylo uvedeno, v základním studiu I. stupně je ve všech ročnících povinná hra na nástroj (tzv. individuální interpretace a tvorba). Další předměty – skupinová interpretace a tvorba a nauka o hudbě – nemají vymezený počet hodin v určitém předmětu. Je dán jen minimální počet disponibilních dotací, které mohou být libovolně rozděleny jak mezi tyto dva předměty, tak do různých ročníků. Toto rozdělení už závisí na každé škole. Základní studium II. stupně již neobsahuje předmět nauka o hudbě. Zůstává tedy jen individuální a skupinová interpretace a tvorba. Zde už ale není určený počet povinných hodin za týden, jak tomu je u základního studia I. stupně, ale oba předměty jsou rozděleny do disponibilních dotací. To znamená, že žák může navštěvovat jeden předmět na úkor druhého, pokud je to tak stanoveno v ŠVP.

Oproti RVP ZUV mají současné učební plány přesně stanovenou dotaci na dotyčné předměty. Je také určeno, v kterém ročníku se jaký předmět vyučuje. Uvedme si příklad na dechových nástrojích:

Pro hru na zobcovou flétnu je určen učební plán číslo 5, který se dělí na plán č.5a – přípravný nástroj, nebo 5b – sólový nástroj. Doba studia a povinné předměty jsou rozvrženy takto:

Ročníky	1.r	2.r	3.r	4.r	5.r	6.r	7.r.
Hra na nástroj – hodina/ týden	1	1	1	1	1	1	1
Komorní hra – hodina / týden	-	-	1	1	1	1	1
Hudební nauka – hodina/ týden	1	1	1	1	1	-	-

Učebním plánem pro ostatní dechové nástroje je plán číslo 6. Zde jsou hodiny a povinné předměty rozvrženy takto:

Ročníky	1.r.	2.r.	3.r.	4.r.
Hra na nástroj – hodina/ týden	1	1	1	1
Komorní (souborová hra) Hodina / týden	-	1	1	1
Hudební nauka - hodina/ týden	1	1	-	-

Pro II.cyklos jakéhokoli nástroje platí učební plán číslo 12.

Ročníky	I.r.	II.r.	III.r.	IV.r.
Hra na nástroj – hodina / týden	0,5 - 1	0,5 - 1	0,5 - 1	0,5 - 1
Komorní(souborová hra) hodina/ týden	2	2	2	2

21

Z výše uvedených tabulek vyplývá, že stávající učební osnovy přímo určují v jakém ročníku se vyučuje konkrétní předmět a kolik hodin je mu vyčleněno. Tento způsob by se na první pohled mohl zdát jednodušší, než jak je tomu v Rámcovém vzdělávacím programu. Jenže rámcový vzdělávací program právě reaguje přímo na problémy z praxe. Za stávajících podmínek vznikly tyto problémy. Opět si uvedeme příklad z oblasti dechových nástrojů. Učební plán číslo 5 je relativně v pořádku. Možná jen komorní hra by mohla být zařazena už v druhém ročníku, protože pokud žák navštěvuje přípravnou hudební výchovu, tak v druhém ročníku základního studia hraje na flétnu již třetím rokem. V této době většinou zvládá hrát v malém souboru. V učebním plánu číslo 6 je zase komorní hra zařazena příliš brzy. Často se tak stává, že v různých komorních seskupeních

²¹ Učební osnovy pro přípravné, I., II. stupeň základního studia na lidových školách umění. Praha: SPN, 1982

nebo i dechových orchestrech musí žáci hrát i přesto, že nemají ustálený nátisk a ještě mají problémy s dechovou stránkou hry. Podobné nesrovnalosti se vyskytují i u jiných nástrojů. Například klavíristé mají v povinnosti čtyřruční hru a doprovod. Čtyřruční hra se dá vyučovat i v nižších ročnících, kdy je důležité přizpůsobit repertoár žákům. Klavírní doprovody už většinou žáci, zvláště ti mladší, nezvládají. Klavírní party většinou bývají těžké, ale ještě náročnější je pro žáky souhra s jinými nástroji. Tyto zkušenosti pak mohou působit na žáka demotivačně. Problémem v učebním plánu číslo 6 – pro dechové nástroje - je i hudební nauka, která je povinná jen dva roky. Předpokládá se totiž, že žák navštěvoval přípravný nástroj – zobcovou flétnu. Při té příležitosti samozřejmě docházel i do hudební nauky. I když po určitých letech přechází ze zobcové flétny na jiný nástroj, pokračuje ve studiu hudební nauky dál. Problém ale nastává, pokud je žák při přijetí starší a bez absolvování přípravného nástroje nastoupí přímo do studia jiného dechového nástroje. Pak podle tohoto plánu může navštěvovat hudební nauku jen dva roky, což je velmi málo. Plán číslo 12 je stejný pro všechny nástroje II. cyklu a není vůbec dobře koncipován. Je dobré, že je více zaměřen na souborovou (komorní) hru – dotace 2 hodiny –ale v praxi je realizace velice obtížná. Jednak se tato problematika týká složení úvazku každého učitele (je nejdůležitější mít co nejvíc hodin v individuální výuce), ale i docházky žáků. Většinou se jedná o středoškolské studenty, kteří nejsou schopni se celkem třikrát týdně dostavit do školy. Problém vidíme ale i v individuální výuce tohoto plánu, protože půlhodina pokročilému studentovi, který má ve svém repertoáru delší a náročnější skladby, nestačí.

Stávající učební osnovy nejsou úplně špatné, ale nenabízejí žádnou jinou možnost. Vše je předem dané a učitel, ale ani ředitel školy, s těmito pravidly nic nenadělá. Jen je musí dodržovat. Rámcový vzdělávací program poskytuje naopak volnost. Určí jen povinný počet hodin na individuální interpretaci (= hra na nástroj, ale týká se jen I. stupně) a hodinová dotace ostatních předmětů se může rozdělit podle potřeb. Musí se ale dodržet minimální disponibilní dotace, která je společná pro tyto předměty.

Nespornou výhodou Rámcového vzdělávacího programu je, že učební plány budou tvořit přímo učitelé. Ti znají specifika svého oboru a dokáží přizpůsobit učební plán požadavkům. V praxi to znamená, že ředitel školy po dohodě s učitelem stanoví povinnost hudební nauky (například: hudební nauka se bude vyučovat od

1. do 5. ročníku). Těchto 5 let se odečte z minimálního počtu disponibilních dotací a učitelé daných oborů si mohou stanovit kdy, v jakých ročnících a s jakou hodinovou dotací se bude vyučovat skupinová interpretace. Součet hodin hudební nauky a skupinové interpretace musí být roven počtu stanovených minimálních disponibilních dotací. Tyto dotace se mohou i zvýšit, což záleží hlavně na rozpočtu každé školy.

Mezi stávajícím učebním plánem a rámcovým učebním plánem pro hudební obor je zřetelný rozdíl. Rámcový vzdělávací program je v této oblasti variabilnější a nabízí řadu možností, které by měly vycházet z praktických zkušeností pedagogů a potřeb žáků.

6. TVORBA ŠKOLNÍHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

Rámcový vzdělávací program je obecný dokument, který vymezí rámec vzdělávání na základních uměleckých školách. Na základě kritérií, která tento program stanoví, si každá základní umělecká škola vytvoří svůj Školní vzdělávací program. Školy si budou moci vypracovávat tyto programy už ve školním roce 2009/2010 s tím, že po tomto roce budou učitelé proškoleni a své poznatky si budou zároveň ověřovat v praxi. Učit se podle ŠVP začne od školního roku 2011 / 2012. Toto je ovšem konečná fáze. Práce na RVP ZUV byla zahájen o mnoho let dříve.

Přípravné práce na tvorbě Rámcového vzdělávacího programu pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání byly zahájeny už v červenci roku 2005. Byla vytvořena rámcová struktura dokumentu a návrh na úvodní kapitoly. Následovala první etapa, jejímž úkolem bylo dotvořit úvodní kapitoly dokumentu, určit podobu kapitolám, které se týkají vzdělávacích obsahů a učebních plánů jednotlivých uměleckých oborů. Součástí bylo i vytvoření kapitoly, která se věnuje problematice vzdělávání žáků se specifickými vzdělávacími potřebami. Tato etapa probíhala v průběhu roku 2006. Na rok 2007 / 2008 byla naplánovaná druhá etapa. Zde byla dokončena pracovní verze RVP ZUV, která se ověřovala na partnerských školách. Partnerské školy byly vybrány podle několika hledisek. Zastupují všechny kraje, ale i všechny typy škol. Jsou mezi nimi školy víceoborové, jednooborové, malé, velké, soukromé, církevní. Těchto škol je dohromady třicet devět a práce na tvorbě programu se zúčastnili nejen ředitelé, ale i učitelé. Tyto školy byly a jsou v kontaktu s koordinačním týmem (vedoucím je Bc. Jiří Stárek) a Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze. Partnerské školy ověřovaly RVP ZUV tvorbou vlastního Školního vzdělávacího programu. Na základě těchto zkušeností probíhaly změny v RVP ZUV a na začátku roku 2009 měla být schválena závěrečná podoba tohoto dokumentu. Veškeré poznatky se budou dále rozšiřovat do všech základních uměleckých škol. Na těchto základech budou školy tvořit své Školní vzdělávací programy.²²

Tvorba Školních vzdělávacích programů nebude jednoduchá. Zatím nejsou k dispozici žádné informace, kromě 1. verze Rámcového vzdělávacího programu, který je zveřejněn na internetových stránkách Výzkumného ústavu

²² Zdroj: www.vuppraha.cz/clanek/398

pedagogického. V časopise Talent vycházejí články o průběhu prací. Tyto informace nás ale zatím nenaučí Školní vzdělávací programy tvořit. Vlastně se to budeme muset naučit sami. Pracovní tým, který stojí u zrodu RVP ZUV, počítá s proškolením koordinátorů z partnerských škol. Ti dotvoří konečnou verzi dokumentu a na základě těchto prací vytvoří manuál pro tvorbu ŠVP. Dále bude probíhat proškolení lektorů v jednotlivých krajích. Ti získají nejen přesné informace o dokumentu, ale budou muset získat manažerské a komunikační dovednosti. Budou to totiž právě oni, kteří budou předávat informace učitelům. Zajisté půjde o velmi zodpovědnou a důležitou práci, protože právě lektoři budou první, kteří podají veškeré informace o RVP ZUV (a tvorbě ŠVP) učitelům. Mohou tak na ně zapůsobit kladně, ale i záporně. Tito lektoři by měli začít objíždět školy a předávat učitelům informace ve školním roce 2009 / 2010. Poté začnou školy sami tvořit své Školní vzdělávací programy a od školního roku 2011 / 2012 začnou podle nich vyučovat.²³

Pokud jsme zmínili, že tvorba Školních vzdělávacích programů nebude jednoduchá, nemáme tím na mysli jen momentální nedostatek informací. Ty zatím ani nemohou být k dispozici, protože práce na Rámcovém vzdělávacím programu pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání ještě není u konce. Jak již bylo výše uvedeno, plán pro informovanost a zaučení učitelů je už ale vypracován. Je tedy jen otázkou času, kdy se tyto poznatky začnou šířit do všech škol.

Prozatímní neinformovanost, která logicky vyplývá z postupů práce koordinačního týmu, je první překážkou v tvorbě ŠVP. Ta se ovšem zanedlouho odstraní. Druhou překážkou, která bude mít dlouhodobější charakter a bude možná daleko závažnější, je změnit myšlení pedagogů, ale i některých ředitelů. Základním stavebním kamenem bude pochopení této reformy. Každý by měl vědět, proč je tato reforma důležitá a měl by být přesvědčen o jejich kvalitách a nutnosti.

Základní umělecké školy stojí o to, aby byly nadále chápány nejen odbornou veřejností jako školy v pravém slova smyslu. Zatím se tento záměr daří, i když ne vždy v minulosti tomu tak bylo. Základním problémem je to, že neposkytují stupeň vzdělání a jsou mnohdy chápány jako volnočasové aktivity. Jenže se liší

²³ Zdroj: Učitel'ské noviny č. 22 – 23/ 2008, str. 18 - 19

svou systematickostí a komplexností vzdělávání. Tato struktura se více blíží školnímu charakteru, proto by základní umělecké školy měly neustále usilovat o status školy. Z toho logicky vyplynulo, že se musí zúčastnit současné školské reformy. Pokud budou mít základní umělecké školy vypracován svůj Rámcový vzdělávací program, zůstane školám i řada výhod – větší možnost výběru studentů, ekonomická státní podpora, hodnocení výsledků práce žáků, ale i zařazení učitelů do vyšších platových tříd. To jsou už dostatečné důvody, proč se zúčastnit reformy. Tato reforma ovšem klade nároky i na učitele. Není pravdou, že by někdo – např. Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy – vymyslel vzdělávací program, který by byl neměnný a učitelé by podle něj jen učili. Již z výše uvedených informací víme, že každá škola si bude tvořit svůj Školní vzdělávací program. Poukazuje se tak na to, že právě školy znají své problémy a potřeby a mohou si tak program vytvořit „na míru“. Této práci se nezúčastní jenom ředitelé nebo užší tým, ale všichni pedagogové. Proč vlastně všichni pedagogové? Protože jsou to právě oni, kteří mohou čerpat ze svých letitých zkušeností. Mají možnost denně sledovat pokroky svých žáků, mohou se jim individuálně věnovat a neustále je rozvíjet a to nejen po stránce hudební, ale i umělecko – estetické. Dále sledují nabídku notového materiálu a dalších jiných pomůcek. Zkrátka jsou neustále v kontaktu s nejnovějšími trendy, postupy výuky, ale i současnou situací uměleckého školství a úrovně žáků. Učitelé jsou ty pravé osoby pro vytváření Školního vzdělávacího programu, protože mají největší kontakt s praxí.

Jak již bylo výše zmíněno, tvorba ŠVP si vyžádá změnu myšlení, ale i postojů, pedagogů a ředitelů. Tato změna spočívá v uvědomění si základního významu základních uměleckých škol. Tyto školy jsou sice výběrové, ale podstatná většina žáků se nebude věnovat hudbě profesionálně. Tudíž si nemůžeme myslet, že absolventi základních uměleckých škol budou prvotřídní umělci. Většina žáků zůstane jen hudebními amatéry a na učitelích je, aby si uvědomili, co takový amatér – muzikant – potřebuje umět a znát. Těmto potřebám by se měla podřídit výuka. Je pravdou, že řada učitelů hledá nové styly práce, ale je zde i hodně učitelů, kteří si studium na ZUŠ pletou se studiem na konzervatoři. Samozřejmě je důležité mít vysoké nároky, ale je důležité vycházet z potřeb žáků. Důkazem mohou být žáci, kteří zahrají velice náročné skladby, ale bez not nezahrají ani lidovou píseň a už vůbec nejsou schopni improvizace nebo tvůrčí práce. Takoví

žáci mohou mít a mají výsledky na soutěžích, ale mnohdy nejsou schopni samostatně pracovat. Úkolem učitelů je žáky rozvíjet komplexně a ne jen v jedné oblasti a naučit je samostatnému učení a samostatné práci. Musíme si také uvědomit, že z žáků nevychováme jen hráče na nástroj, ale působíme na jejich osobnost celkově. Žáci mohou poznat další umělecké směry a obory, měli by umět kriticky hodnotit své i jiné výkony. Máme možnost ovlivnit jejich hodnotový žebříček, pomoci jim v dotvoření jejich sebeobrazu a nalezení sebedůvěry. To je také nedílnou součástí umělecké pedagogiky. Ani tato fakta nesmíme opomenout při tvorbě Školního vzdělávacího programu (ŠVP).

Uvědomění si základního významu základních uměleckých škol je velmi důležité. Při tvorbě Školního vzdělávacího programu bude možná důležitější umět se vyjádřit písemně a vystihnout tak správně určité myšlenky. Pedagog na ZUŠ je většinou spíše uměleckého založení. Do této doby nebyl nucen ve velké míře sepisovat např. pedagogické postupy, metodické poznatky, charakteristiku absolventa atd. Nyní se bude muset písemně vyjádřit, ale obrátit svou pozornost i více na pedagogickou problematiku. Zde jde o opačný proces než jak tomu bylo na základních školách. Základním školám bylo často vyčítáno, že zahlcují děti informacemi, neuplatňují individuální přístup, jsou více zaměřeny na vědomosti než na dovednosti. Rámcový vzdělávací program je nutí postupy práce změnit. Je pravdou, že učitelé na základních školách neměli takový problém s formulací ŠVP, ale spíše s jeho realizací. A to kvůli již zmíněným problémům. Učitel na základní umělecké škole je zvyklý pracovat individuálně, vnímat individuální potřeby žáků. Také výsledky práce jsou dovednostního charakteru (= hra na nástroj). Z toho vyplývá, že charakter výuky na základních uměleckých školách už odpovídá modernímu přístupu k vyučování. Problémem bude tyto skutečnosti jasně a výstižně definovat a popsat.

Při tvorbě Školního vzdělávacího programu se jednotliví učitelé rozdělí do předmětových sekcí. Ty budou tvořeny učiteli učící stejný nástroj. Tyto předmětové skupiny by měly být samozřejmě seznámeny s Rámcovým vzdělávacím programem, měly by být proškoleny a měly by částečně znát vizi školy. Hlavním koordinátorem a zároveň jedinou odpovědnou osobou bude ředitel školy. Předmětové sekce by se měly pravidelně scházet a pracovat na své části Školního vzdělávacího programu. Půjde vlastně o tvorbu očekávaných výstupů a osnov. Předmětové sekce takto společně vytvoří učební osnovy pro svůj

předmět. Zde bude právě důležité ono přesné pojmenování určitých dovedností, kterých má žák dosáhnout. Osnovy budou vypracovány v souladu s klíčovými kompetencemi a očekávanými výstupy, které jsou zaneseny v Rámcovém vzdělávacím programu. Tím se předpokládá znalost Rámcového vzdělávacího programu a jeho správné pochopení. Špatná informovanost by mohla vést ke zkresleným pohledům na danou věc. Mohlo by se stát, že by někteří učitelé chápali tvoření Školního vzdělávacího programu jako formalitu. Problém by mohl vzniknout právě při pojmenovávání očekávaných výstupů a dovedností, kterých má žák dosáhnout. Nebude snadné tyto skutečnosti přesně formulovat a správně vyjádřit tak, aby byl všem, i nezasvěceným lidem, jasný obsah a cíle vzdělávání. Navíc formulace musí být natolik výstižné, aby byly i kontrolovatelné. Učitelé budou muset výstižně a přesně popsat co by měl žák zvládnout v daném ročníku studia, jaké dovednosti má ovládat. Jde vlastně o věci, které učitelé dělají automaticky. Vždyť každý učitel musí přemýšlet nad vývojem žáka, nad použitím vhodných metod pro jeho další rozvoj, ale musí vnímat jednotlivé žáky i v kontextu s ostatními žáky. Učitel samozřejmě musí znát žákovy současné dovednosti a zároveň je porovnat s cílem a předpokládanou úrovní daného ročníku. Nyní, při tvorbě Školního vzdělávacího programu, učitelé shrnou své zkušenosti a požadavky na žáky a na jejich základě budou formulovat očekávané výstupy. Mnohým učitelům může tvorba Školního vzdělávacího programu připadat jako pouhé slovíčkaření. Toto myšlení může právě podpořit i ta skutečnost, že učitelé zjistí, že požadavky ke tvorbě Školního vzdělávacího programu se shodují už s jejich dosavadní každodenní prací. Jiní zase mohou zaujmout postoj „zkušeného učitele“, kteří mají spoustu zkušeností a výsledků a tudíž jim tato práce připadne naprosto zbytečná. Mohou si tak myslet, že jejich dosavadní práce je nedoceněna a oni si tak mohou také připadat. Zde vidíme, že nejde jen o včasnou a dostatečnou informovanost o Rámcovém vzdělávacím programu, ale i o správný styl komunikace mezi řediteli a učiteli, o vhodnou motivaci. Jde o problematiku, která je velmi křehká a úzce souvisí i se sebevědomím učitele. Ten nesmí získat pocit, že je jeho práce nedostačující a že je proto nutné vytvářet Rámcový vzdělávací program. Naopak se musí vyzdvihnout výhody zavedení Rámcového vzdělávacího programu. Dále je důležité učitelům vysvětlit proč právě oni mají tvořit Školní vzdělávací programy. Důvod je velice jednoduchý a jasný. Jedině učitelé mají nejvíc poznatků díky jejich mnohaleté

zkušenosti a práci s žáky. Znají také výhody a nevýhody současných učebních plánů a osnov a při tvorbě Školního vzdělávacího programu mají možnost tyto nedostatky napravit. Právě učitelé určí, co bude zaneseno v ŠVP. Tato práce se týká nejen stylu výuky, přístupu k žákovi, formulací očekávaných výstupů, ale učitelé mohou zasáhnout i do problematiky skupinové interpretace a tvorby. Na základě svých zkušeností mohou určit, kdy začne žák navštěvovat tento předmět a kolik hodin týdně v konkrétním ročníku tomuto předmětu vyčlení. Samozřejmě učitelé budou mít k dispozici více variant, které jim umožní vybrat to nejlepší řešení pro jejich žáky. V tomto ohledu budou mít učitelé poměrně velkou moc, ale i zodpovědnost. Je to ale dobře, protože Školní vzdělávací programy tak budou vycházet přímo z praktických zkušeností a nebudou tvořeny jen lidmi od úředních stolů.

6.1 Školní vzdělávací program v praxi

Školní vzdělávací programy (ŠVP) se začnou v praxi realizovat ve školním roce 2011/2012. Učitelé se s jejich tvorbou seznámí o rok dříve. Budou muset být informováni o obsahu Rámcového vzdělávacího programu (RVP). Důležité bude pochopení této reformy, pozitivní přístup a důvěra. Učitelé musí věřit, že bude tato reforma pro základní umělecké školy přínosem a z toho by měl plynout zájem se na reformě podílet. Samozřejmě bude důležitý také přístup ředitelů k reformě, k učitelům, ale i vzájemná komunikace a snaha vytvořit jedinečný a plně funkční Školní vzdělávací program (ŠVP).

Úkolem učitelů nebude jen dobře napsat Školní vzdělávací program (ŠVP), ale změnit trochu náhled na svou práci. Důležitým momentem je uvědomění si individuality žáka a vnímání jeho osobnosti. Žák základní umělecké školy není jen osobou, která hraje na nástroj, zpívá, tančí, maluje nebo se zabývá herectvím, ale usilujeme u ní o komplexně vzdělanou osobnost v celé umělecké oblasti. Cílem je všestranně poučený student, který dokáže své teoretické poznatky aplikovat do praxe – např. hry na nástroj, ale i naopak. Souhrn vědomostí, který si má žák osvojit během studia, by měl být slučitelný s praktickým využitím. To znamená, že požadavky z teoretické oblasti by se měly shodovat s požadavky z praktické oblasti. V základní umělecké škole v hudebním oboru jde o vyvážení dvou oblastí – hry na nástroj a hudební nauky.

Kromě uměleckého zaměření, bude muset učitel myslet více v pedagogické, ale i psychologické rovině. Často se setkáváme s tím, že učitel volí ty metody práce, které jsou vlastní jemu, bez ohledu na to, zda vyhovují žákovi. Mnohdy tak vznikají úspěchaná a negativní ohodnocení žáka, přičemž by stačilo změnit styl komunikace a práce. V této oblasti se bude vyžadovat od učitelů flexibilita.

Dalším důležitým momentem bude uvědomění si toho, jaký je žák základní umělecké školy, co všechno má znát a vědět. Při tvorbě Školního vzdělávacího programu (ŠVP) musí učitel přemýšlet i nad tím, co je pro žáka smysluplné. Samozřejmě každý žák by měl znát základy teorie a ovládat hru na nástroj (tanec, techniky kreslení apod.). Ale je pro něj důležité hrát jenom podle not a pouze tím způsobem, kterým ho učil jeho pedagog? Dnešní žáci neumí hrát jen podle sluchu, zapojit fantazii a zároveň být při hraní kreativní, uvolnění a hraví. Kdykoli navštívíme soutěže a koncerty základních uměleckých škol, tak můžeme slyšet

mnohdy skvělé výkony. Málokdy je z nich ale cítit radost a uvolněnost. Všichni jsou orientováni jen na výkon, počet chyb apod. A tak se to, co by mělo být radostí, stává starostí. Čím je ale tato situace způsobena? Učiteli. Učitelé jsou totiž zvyklí na jistý způsob práce, který je zaměřen na správnost a výkon, ale méně už podporuje osobnost a originalitu jedince. To ale učitelům nemůžeme zazlívat. Je to zase naučila škola – jak ta základní umělecká, tak např. konzervatoře nebo vysoké školy. A tak vzniká bludný kruh. Jistým řešením bude zavedení reformy, jenže žádná reforma, i když dobře myšlená a napsaná, nepřinutí člověka – učitele – změnit myšlení a styl práce, pokud sám nechce. Toto může být právě velkým úskalím Rámcového vzdělávacího programu.

Velkou motivací by pro učitele mohl být právě ten fakt, že při tvorbě Školního vzdělávacího programu mohou využít svých zkušeností. Je pravda, že tato reforma si bude žádat změnu postojů a možná i stylů práce, což je pro každého člověka jedna z nejtěžších věcí. Nicméně úsilí, které učitelé vynaloží, se jim zúročí právě v podobě Školního vzdělávacího programu, který si sami vytvoří. Stručně řečeno: Podle toho, jak si učitelé tento program vypracují, budou následně učit. Jediným omezením bude Rámcový vzdělávací program, jehož zásady a minima musí být dodrženy.

Tvorba Školního vzdělávacího programu bude na školách zahájena v příštích letech, tudíž nemůžeme s přesností určit, jak by tyto programy měly v konečné fázi vypadat. Můžeme si ale nastínit určitou vizi vyučovacích hodin, které by odpovídaly zásadám Rámcového vzdělávacího programu.

6.2 Hra na zobcovou flétnu – Přípravná hudební výchova

Do přípravné hudební výchovy nastupují děti ve věku od pěti do sedmi let. Přesnějším údajem je ovšem nástup do školy. Žák přípravné hudební výchovy je zároveň žákem posledního ročníku mateřské školy nebo 1. třídy základní školy. Do základní umělecké školy je přijat na základě přijímacích zkoušek, kde prokazuje smysl pro rytmus, znalost písniček a intonační schopnosti.

Dříve, než začneme učit takového žáka hře na jakýkoli nástroj, musíme si uvědomit především jeho věk. Takové dítě je malé na to, aby vydrželo celou vyučovací hodinu při jednotvárné práci. Potřebuje měnit činnosti, aby jeho pozornost tolik neupadala. U těchto žáků je velmi důležitá motivace a vytvoření vztahu nejen k nástroji, ale i k učiteli. Měla by se využít dětská hravost a přirozenost. Pro inspiraci uvádíme příklad hodiny, která akceptuje individualitu žáka, podporuje hravost a upevňuje zároveň vztah žáka k učiteli.

Zobcová flétna – přípravná hudební výchova – 45 minut

Předpokládáme, že žák již umí několik prvních tónů – např. H1, A1, G1, C2, D2. První fází hodiny je samozřejmě navození příjemné atmosféry, která souvisí s nenucenou diskuzí o tom, jak se dítě má, co se mu povedlo apod. Poté přejdeme k hraní na flétnu. Základem je správné dýchání do bránice a nasazování tónu jazykem, které si procvičíme na začátku hodiny. Pro tyto účely můžeme vymyslet žákům soutěž (-pokud učíme ve vyučovací hodině více dětí). Úkoly jsou jednoduché – např. „, kdo zahraje delší tón na jeden nádech apod.“ Pokud je dítě ve vyučovací hodině samo, můžeme pro něj vymyslet záznamový arch, kam mu budeme zapisovat jeho výkony – např. délku výdechu apod. Během hodiny můžeme využít těchto metod:

- Rytmické hádanky: Učitel hraje na jednom tónu krátké (dvoutaktové), rytmické ukázky, které žák musí přesně zopakovat. Potom si učitel s žákem mohou vyměnit role a tentokrát tyto ukázky zadává žák učiteli. Tímto cvičením žáka přinutíme k soustředění, žák se učí rozpoznat délku not, procvičuje si hudební paměť a správné nasazení jazykem. V neposlední řadě je zde dán prostor pro jeho kreativitu.

Obměnou těchto rytmických hádanek může být hraní např. názvů květin (žák si určí květinu, přičemž musí tento název správně rozdělit a zahrát – např. TU – LI – PÁN = Ta Ta Tá). Při tomto cvičení je dobré znát žákovy záliby a podle nich volit téma k procvičení. Vedle názvů květin to mohou být jména fotbalistů, druhy sportů apod.

- Hra známých lidových písní na jednom tónu. Protože žák zatím neovládá tolik hmatů, aby si mohl zahrát celou písničku, je dobré požit hru písňe na jednom tónu. Předtím si s dítětem můžeme píseň zazpívat a poté, s doprovodem klavíru, zahrajeme přímo danou píseň. Žák na jednom zvoleném tónu, učitel na klavír s použitím jednoduchého doprovodu.
- Žákův smysl pro rytmus a zároveň pro souborové hraní můžeme procvičit rytmickými dvojhlasí. Do notového sešitu napíšeme jednoduchá rytmická cvičení, kdy každý hlas má jiný rytmus. Tyto dvojhlasí se opět hrají na jednom tónu.
- Procvičování dynamiky. Je dobré využít připodobnění (fouká vítr, vlny na moři apod.) a žákovy fantazie. Můžeme použít jeden tón, na kterém „vyrábíme mořské vlny“ nebo řadu tónů, přičemž si hrajeme na „silný a slabý vítr“. Variant může být samozřejmě více, záleží i na žákově fantazii, kterou bychom měli nechat vyniknout.
- Při nácviku hry z not samozřejmě přizpůsobíme výběr skladeb věku žáka. Osvědčené jsou lidové písně. Ty děti většinou znají, čehož se dá využít. Žák by měl umět píseň zazpívat, poté ho učíme rozeznávat noty (opět přistoupit k metodě hry, můžeme noty i barevně odlišit nebo jim dát jména) a určit délku not. Právě pro uvědomění si délky not můžeme využít metodu společného hraní. Žák hraje z dané písničky např. jen osminové noty a učitel čtvrt'ové. Podle toho se střídají a celek musí znít, jakoby hrál na flétnu jen jeden člověk.

U malých dětí, žáků přípravné hudební nauky, se osvědčuje náslechová metoda. Tyto děti jsou hodně vnímavé a jsou schopny rychle zopakovat, co slyší. Výše uvedené příklady práce s takto malým žákem jsou malým zlomkem s mnoha možnostmi. Každý učitel má jiné zkušenosti a své metody. Při propojení těchto činností v jedné hodině se ale žák nebude nudit a hra na zobcovou flétnu bude pro něj i hrou a zábavou. Vyučovací hodina je tak pestrá, využívá se zde žákovy

fantazie, žák se učí přirozeně, hrou a vidíme zde snahu o poznání a rozvíjení celkové osobnosti žáka, což podporuje myšlenku a zásady Rámcového vzdělávacího programu.

6.3 Hra na příčnou flétnu – 1. stupeň

Při tvorbě ŠVP pro příčnou flétnu, se budeme muset ohlížet na kritéria, která jsou zanesena v Rámcovém vzdělávacím programu v očekávaných výstupech pro dechové nástroje.

Žák 1. stupně tohoto studia bude většinou student 2. stupně základní školy. U člověka je to věk, kdy je zvyklý na školní práci, je si vědom toho, že má povinnosti a že za své činy nese zodpovědnost. Žáci se také učí samostatně pracovat a myslet, rozšiřují si vědomosti. Všech těchto věcí by se mělo využít i při studiu hry na příčnou flétnu.

Žák se na prvním stupni studia hry na příčnou flétnu setkává s řadou nových situací. Jsou jimi tvorba tónu, brániční dýchání, ale i trpělivost, delší a obtížnější nacvičování apod. Nicméně žák by měl být od samého počátku plně informovaný a na základě těchto informací bychom měli usilovat o jeho samostatnost. Právě ona samostatnost je důležitá a odpovídá vizi Rámcového vzdělávacího programu.

To znamená, že by žák měl znát zásady správného tvoření tónu. Měl by sám poznat, kdy je jeho tón lepší a kdy horší. Také by měl vědět co a proč má pro zlepšení kvality tónu dělat. Tento způsob práce si žádá ze strany učitele i žáka velkou pozornost, trpělivost, ale i dobrou komunikaci. Učitel by měl žáka nabádat k samostatné práci. Žák by měl na základě získaných vědomostí a na základě pečlivého poslouchání sama sebe, své hry, samostatně pracovat na kvalitě tónu.

Součástí výuky příčné flétny jsou samozřejmě, jako u všech nástrojů, stupnice. Žáci je v oblibě moc nemají. Jedním z důvodů tohoto stavu je malá provázanost s teorií a praxí. Stává se, že žáci hrají stupnice bezmyšlenkovitě, naučí se je nazpaměť, ale neznají další souvislosti. Určitě je důležité, aby se učitel hlavního oboru odvolával na žákovy poznatky z hudební nauky a případně je připomenul a osvěžil. Žák přece nemusí znát všechny stupnice nazpaměť, ale má znát základní principy – jako např. odvození mollové stupnice od durové, kvintový a kvartový kruh apod. Vedle provázanosti s teorií musí být samozřejmě ještě větší provázanost s praxí. Žák by měl vědět, že na základě znalosti stupnic si může zahrát jednoduché písně v různých tóninách. Proto je dobré, aby žák, zároveň se stupnicí zahrál z paměti jednoduchou, např. lidovou, píseň v dané tónině. Zde přijde na to, že i stupnice mohou být uplatnitelné v praxi a pozoruje vztah mezi

stupnicí a tóninou. Toto je právě příklad propojenosti teorie z praxí, což je také jednou ze zásad Rámcového vzdělávacího programu.

Při nácvičku etud nebo přednesových skladeb bychom měli vést žáka k samostatnému přemýšlení nad danou věcí. Nejhorší systém je ten, kdy učitel řekne žákovi vše – co jak má cvičit a hrát. Mnohdy ani žák neví, proč právě hraje skladbu určeným způsobem a při domácím cvičení si neví rady s možnými problémy. Žák má být ze strany učitele určitě informován o různých možných způsobech vycvičování etudy, ale postupem času bychom měli dojít do takového stadia, že sám žák ví, jaký způsob vycvičování, např. šestnáctinových pasáží v allegro, zvolit. Zde je důležité, aby učitel komunikoval se žákem, aby mu dal prostor pro jeho vlastní nápady a vyjádření. Další možností, jak využít žákovu kreativitu, je nacvičování přednesových skladeb. Proč by měl učitel žákovy přímo určit jakou použije dynamiku nebo jaký má skladba charakter? Vždyť nejvíce cenné je, když si žák tyto věci uvědomí sám a je mu dán prostor se realizovat. Učitel má být ten, který jen ze svého postu usměrňuje a dohlíží na správnost. Ten, kdo v hodině tvoří a učí se hrát na příčnou flétnu, je žák. Ten musí být samostatný. Jedině pak můžeme hovořit o poučeném a kreativním jedinci.

6.4 Hra na příčnou flétnu – 2. stupeň

Žák druhého stupně základní umělecké školy je zároveň studentem střední školy. Setkáváme se tak s člověkem, který je zvyklý na samostatnou práci, ví, že za své činy nese důsledky, měl by být zodpovědný. Je schopen analýzy a dlouhodobějšího soustředění. Má představu o budoucnosti, jedná záměrně a dokáže prosazovat své názory.

Na tyto poznatky z psychologie bychom měli navázat i při výuce takového žáka. Zároveň musíme ctít Rámcový vzdělávací program. Žák po absolvování druhého stupně studia musí mít správné základy hry na flétnu a své doposud získané vědomosti a dovednosti musí umět uplatnit. Podstatou je, že musí být samostatný, a to ve všech směrech. Žáka k tomuto cíli můžeme vést následujícím způsobem:

Základem úspěšného hraní na flétnu, ale i na jiný dechový nástroj, je samozřejmě brániční dýchání a kvalitní tón. V této části studia, by měl mít žák zakódovaný správný způsob dýchání a vytváření tónu. Případné korekce by měl být schopen provést sám. Žák má být natolik poučen a má mít dostatek zkušeností, aby mohl být v této oblasti samostatný. Učitel by měl jen dohlížet na jeho správné postupy, popřípadě konzultovat problémy. Učitel by měl vyžadovat, aby se žáci při hře poslouchali a na základě tohoto poslechu dokázali na sobě pracovat. To není platné jen pro otázku tvoření tónu, ale i nacvičování jakýchkoli skladeb. Pokud zařadíme do 2. stupně hru stupnic, měl by se v nich žák velmi dobře orientovat. Tuto dovednost by mohl prokázat následujícími způsoby:

- Žák by měl znát všechny stupnice (teoreticky i prakticky). V těchto dovednostech by měl navázat na předešlý stupeň studia a samozřejmě by je měl prohlubovat. Není tudíž správné, aby se žák k postupovým zkouškám naučil dvě stupnice a příslušné akordy. Tím neprokáže znalost. Ta se právě dá dokázat tím, že žák zná všechny stupnice a na zkouškách jsou mu jedna či dvě náhodně vybrány. K tomuto bychom měli žáky vést po celé studium.
- S hrou stupnic úzce souvisí orientace v tóninách a tím pádem i transpozice písní. Tímto způsobem můžeme také prokázat žákovy znalosti a dovednosti v této oblasti. Jsou navíc spíše praktického charakteru, což je

jen výhodou. I tímto způsobem by se mohla orientace v tóninách učit a zkoušet.

- Propojením znalosti stupnic, tónin a základů improvizace je tvorba předeher, doher a meziher u lidových písní. Žák tak musí prokázat vědomosti z hudební teorie, ale i nástrojové dovednosti a kreativitu.

Všechny tři body odpovídají myšlence Rámcového vzdělávacího programu. A sice propojování teorie s praxí a využití kreativity žáka. Těmito způsoby si také můžeme lépe ověřit znalosti, schopnosti a dovednosti žáků.

Samostatnost, znalosti, ale i dovednosti by měl žák prokazovat při nácvičku etud, ale i přednesových skladeb. Učitel by měl žákovi poskytnout volnost pro vyjádření vlastního názoru a myšlenek. Měl by být jen jakýmsi pozorovatelem koordinátorem postupů žáka. Žák má být schopen určit a analyzovat problém a zvolit správný postup pro jeho nápravu. K tomu mu pomohou vědomosti a dovednosti, které si osvojil v minulých letech, ale získává je samozřejmě i nadále. Posluchači druhého stupně tohoto studia by se měli více zaměřit na přednesovou literaturu. Určitě by se měli orientovat v interpretaci různých období, měli by znát její zásady, ale i tato období rozeznat. Žák by se měl také o dané skladby zajímat a používat k nácvičování nahrávky, navštěvovat koncerty nebo besídky, kde se právě interpretuje jím nácvičovaná skladba. Žák má být také schopen posoudit jiné výkony, ale i ten svůj. Je třeba, aby se snažil o kritický pohled, aby na základě svých dosavadních zkušeností dokázal objektivně výkon (svůj i ostatních) hodnotit. Žák má být také samostatný při tvorbě dynamiky a celkového výrazu. Je nesmyslné, když má už své zkušenosti a vědomosti, aby byl v této věci odkázaný na učitele. Je důležité vypěstovat v žákovi samostatnost, podpořit ho v sebevyjádření a kreativě. Tímto způsobem z něj vychováváme osobnost, která je soběstačná, nebojí se vyjádřit svůj názor, dokáže být kritická k sobě a ostatním, ale nepostrádá správnou dávku sebevědomí.

6.5 Komorní hra – hra na příčnou flétnu

Komorní hra je jedním z povinných předmětů. Díky Školnímu vzdělávacímu programu si každá škola může určit, v kterém ročníku budou žáci tento předmět navštěvovat.

U nynějšího prvního cyklu hry na příčnou flétnu vznikly dva problémy. První cyklus se zatím ještě studuje jen čtyři roky. Po zavedení Rámcového vzdělávacího programu se délka studia prodlouží na sedm let. Nyní je komorní hra zavedena už do druhého ročníku, což je velmi brzy (nátisková a tónová nestabilita). Při přípravě Školního vzdělávacího programu si může každé oddělení určit, od kterého ročníku se komorní hra začne vyučovat.

Komorní hra by měla být pro žáky předmětem, kde mohou uplatnit své nabyté dovednosti, vědomosti a zkušenosti, přičemž se zároveň učí dalším důležitým dovednostem. Těmi jsou souhra a akceptace druhého (ale i více) nástroje, tolerance, umění se přizpůsobit a dohodnout se, komunikace s ostatními hráči, umění prosadit svůj názor apod. Učitel by měl usilovat o to, aby vztah a komunikace mezi žáky byla dobrá. Stejně jako v hlavním předmětu by je měl vést k samostatnosti. Zde je to o to těžší, že žáků je v hodině více. Všichni jsou zvyklí hrát sólově a nyní musí respektovat další spoluhráče. Není to jen otázka komunikace a možných sympatií, ale hlavně tolerance. Žák musí vědět, co a jak hrají i jeho spoluhráči. Musí se v rámci struktury skladby dokázat přizpůsobit ostatním. Proto je zapotřebí vést žáky od začátku k tomu, aby poslouchali při hraní nejen sebe, ale i spoluhráče, aby měli nastudované i ostatní party (lze aplikovat jen u stejných nástrojů) a vyznali se ve struktuře skladby. Žák by se měl vyznat ve vedení hlasu, kdy má jaký hlas hlavní melodii a na základě toho odvodit a navrhnout dynamiku. U pokročilých žáků můžeme použít metodu samostudia. Učitel by měl vytvořit takovou atmosféru a podmínky, aby žáci nacvičovali skladbu sami a uměli se přiblížit k samostatné práci komorního tělesa. To znamená, že by ve vyučovací hodině měli umět nacvičit skladbu nebo její část samostatně, přičemž učitel by jen sledoval jejich počínání. Žáci by tak museli vědět, na co se mají při takové práci zaměřit (rytmická a technická souhra, ladění, dynamika, celkový výraz apod.) a učitel jejich práci jenom koordinoval. Tento způsob práce je pak pro žáky tím pravým přínosem, protože tyto typy vyučovacích hodin jim simulují skutečnou práci v komorním souboru.

Přibližování se skutečnému životu a uplatňování vědomostí a dovedností získaných ve škole přímo v praxi, je důležitým posláním Rámcového vzdělávacího programu. Další výhodou je, že žáci jsou v těchto hodinách aktivní, dokáží si vytvořit názor na danou problematiku a stanou se samostatnějšími. Důležitým předpokladem ovšem je, aby je komorní hra bavila a viděli v ní smysl a možný způsob sebeuplatnění.

6.6 Význam Rámcového vzdělávacího programu v individuální výuce

Při srovnání současné práce pedagogů v individuální výuce s možnou prací po zavedení Rámcového vzdělávacího programu (možnou proto, že doposud není stanovena konečná verze RVP a neproběhla žádná školení ohledně ŠVP) musíme konstatovat, že k větším změnám nedojde. Aspoň tedy ne u těch pedagogů, kteří se doposud zaměřovali na konkrétního žáka a volili k němu individuální přístup, který respektoval jeho schopnosti. Individuální výuka bude totiž vždy vyžadovat blízký vztah učitele a žáka, jinak by nemohla být úspěšná. Při tomto druhu studia nemůžeme velkou změnu očekávat také proto, že je zaměřeno na dovednosti. Zde nemáme problémy s praktickým propojením (jak tomu je na základních školách), protože už samotná hra na nástroj je praktická. Možná by bylo dobré se více zaměřit na propojení praktických dovedností s teoretickými poznatky. Ty sice musíme uvádět i při praktických hodinách, ale mnohdy už nevíme, zda si žák tyto informace opravdu uvědomil a spojil v jeden celek. Větší pozornost bychom měli ale věnovat samostatné práci žáků, jejich vyjádření a podpoření kreativity. Ostatně to po nás, učitelích, bude vyžadovat i Rámcový vzdělávací program. Musíme si uvědomit, že žák není jen „cvičená opička“, která zahraje vše tak, jak mu řekne učitel. Byť by měl učitel s touto metodou sebevětší úspěchy, nemůže být ale přínosem pro žáky. Každý pedagog musí počítat s tím, že žák jednou opustí brány školy a učitelova ochranná křídla a bude odkázaný sám na sebe. A proto ho musíme vybavit takovými poznatky a dovednostmi, aby byly nejen uplatnitelné v praxi, ale aby žák mohl být v tomto ohledu samostatný a sám se dál vzdělával v hraní na nástroj.

Vždy musíme přemýšlet nad tím, co děláme, jak s žákem komunikujeme, podporujeme – li ho v osobním uměleckém vyjádření a zda – li podporujeme jeho umělecký růst a samostatnost. Hlavní myšlenkou RVP je zaměření se na žáka a jeho dovednosti. A ne na učitele a jeho pedagogické výsledky. Žák je totiž tou důležitější osobou ve vzdělávacím procesu, učitel je jen poskytovatel informací a průvodce.

6.7 Přípravná hudební výchova

Přípravná hudební výchova je vlastně mnohdy prvním krokem dětí do světa hudby. Žáci se zde s ní seznamují ještě dříve, než začnou hrát na nástroj nebo zpívat. Musíme si uvědomit, že tyto děti neumí číst a psát, jejich pozornost je krátkodobá a upřednostňují učení hrou.

Očekávané výstupy pro přípravnou hudební nauku v Rámcovém vzdělávacím programu nenajdeme. Škola si je vytvoří sama a budou součástí Školního vzdělávacího programu.

Přípravná hudební výchova má uvést žáky do tajů hudby a připravit je na další studium. Opět musíme samozřejmě přihlédnout k věku žáků a tomu přizpůsobit styl výuky. Určitě je nevyhovující sezení v lavicích. Dítě má být aktivní, vyžaduje pohyb a změny činností. Jako příklad uvádíme tento návrh pro vyučovací hodinu:

- Žáci se přivítají s učitelem a mohou si sdělit své dojmy, které zažili během dne. Ty ale ztvárníme hudebně. Hrajeme si na otázku a odpověď. Učitel se ptá a přitom použije vzestupnou melodii (např. Jak ses dnes měl?). Žák odpovídá (např. Já jsem se měl dobře) a použije melodii sestupnou. Žáci se takto mohou ptát na různé věci navzájem a zároveň vnímají sestupnou a vzestupnou melodii.
- Procvičovat rytmus můžeme pomocí obyčejných rytmických hádanek. Děti se postaví do kruhu a učitel jednomu po druhém zadává dvoutaktový rytmus, který děti musí zopakovat. Později si mohou zadávat rytmy navzájem, učitel jen přihlíží. Pro obměnu můžeme použít kromě vytleskávání i různé jiné předměty – např. dřívka, tužky, kterými vytukáváme rytmus o lavice atd. Fantazii se meze nekladou.
- Pokud děti poznají z notového zápisu délku not, můžeme jim vytvořit barevné kartičky. Každá kartička představuje jeden takt a děti si skládají kartičky podle barviček nebo svého uvážení. Poté musí rytmus na kartičkách zatleskat. Tato metoda má mnoho variant.
- Při nacvičování písně (vybíráme lidové nebo s dětskými náměty, hlavně ale přiměřené věku dětí) vytleskáváme s dětmi rytmus písně (tleskání, pleskání o stehna, dupnutí nohou), můžeme použít i Orffovy nástroje. V rámci nácvičku písně můžeme herecky ztvárnit obsah písničky, ale

můžeme děti seznámit i s dynamikou. Podle typu písničky pracujeme s dynamikou různě, nicméně dětem ji vždy přiblížíme připodobněním k situacím, které jsou jim známé (šeptání, vánek apod. = piano, hlasité mluvení, vichřice apod. = forte).

- Dynamiku můžeme procvičovat také bez zpěvu písničky a to hrou na „zeslabování a zesilování televize“. Žáci se posadí na zem do hloučku. Vybere se jeden žák, který pomocí předem domluvených gest „ovládá“ ostatní děti. Ty musí podle něj měnit hlasitost svého vyjádření (děti říkají cokoli, mohou jen vydávat zvuky apod.).
- Je třeba, aby žáci dokázali vnímat tempo skladby. Jednou z možností, jak tuto dovednost naučit, je chůze po třídě podle tempa hudby. Ukázky hraje učitel na klavír.
- Žák by měl být schopen vyjádřit náladu skladby (ta může být hraná na klavír nebo z CD přehrávače). Protože takto malé dítě nemá ještě moc rozvinutou slovní zásobu a neumělo by své pocity vyjádřit, je dobré, aby své dojmy z poslechu projevovale gesty a pohybem. Při rozpoznávání veselé a smutné (durové a mollové) písničky můžeme použít kresbu smutných a veselých obličejů.
- Samostatnou kapitolou jsou písničky, kterých se v této fázi studia má hodně využívat. Musí být přiměřené věku dětí a zároveň musí splňovat námi stanovené požadavky. Děti by se na těchto písničkách měli naučit všemu, co potřebují znát a umět.

Pokud žák začíná hrát na nástroj, musí umět noty. Problémem ovšem bývá, že žáci dříve znají noty z individuální výuky než z přípravné hudební výchovy. Také každý z učitelů hlavních předmětů volí jiné postupy. Většina se snaží žákům noty pojmenovávat např. jmény jejich kamarádů apod. Tato metoda je pro dítě určitě velmi vhodná, ale problém nastává, když učitel v přípravné hudební nauce pojmenuje ty samé noty jinak. Tím pádem má dítě v hlavě zmatek, dobře míněná pomoc se májí účinkem a mnohdy si ani dítě není schopno uvědomit souvislosti mezi notami, které hraje a těmi, které se učí v přípravné hudební výchově. Proto je důležité na takové zdánlivé maličkosti myslet při tvorbě Školního vzdělávacího programu.

6.7.1 Nauka o hudbě – 2. – 3. ročník

Jedním z principů Rámcového vzdělávacího programu je nejen propojenost teorie s praxí, ale i komplexní pojetí výuky. Ta by měla být vedena v souvislostech tak, aby žák získal ucelené informace a dovednosti.

Téma vyučovací hodiny: Píseň a práce s ní.

- Žáci obdrží noty s písní, kterou znají z pohádky (např. Princezna ze mlejna, Šíleně smutná princezna apod.)
- Následuje přečtení textu, učitel musí dbát na správnou výslovnost. Žáci si zopakují zásady správného zpěvu (dýchání, uvolněnost, nekřičet), poté se rozezpívají a s doprovodem klavíru si píseň zazpívají.
- Dalším úkolem je vytleskání rytmu písně a určení taktu.
- Žáci určí tóninu písně, napíšou danou stupnici a kvintakord.
- Žáci určí dynamiku nebo jí navrhnou.
- Žáci dokáží přečíst noty písně.
- Žák podle zápisu určí tempo písně (mohou i předvést, jak by píseň vyzněla v jiných tempech).
- Žák dokáže rozpoznat určené intervaly.
- Žák je schopen vytvořit druhý rytmický hlas, který bude interpretován na dřívka.

Žáci mohou při těchto úkolech pracovat samostatně nebo ve skupinách. Cílem této hodiny je, aby žáci pochopili, že se mohou setkat s učivem z hodin hudebních nauk i v praxi. Motivací je určitě pro ně známá píseň a to, že právě díky vědomostem, které mají, se mohou více dozvědět o tom, jak tuto píseň skladatel napsal. Stanou se na chvíli „hudebními vědci“, kteří umí skladbu rozebrat. V závěru této hodiny (nebo na začátku té příští) si žáci píseň opět zazpívají, ale i s rytmickými doprovody, které si sami složili (k tomuto účelu použijeme Orffovy nástroje).

Takto koncipovaná hodina odpovídá zásadám moderního vyučování, kdy si dítě své dosud získané vědomosti a dovednosti ověřuje v praxi a zároveň propojuje činnosti a získává ucelené a logické informace.

6.7.2 Nauka o hudbě – 2. -3. ročník

Téma hodiny: Kvintakordy

- Vycházíme z předpokladu, že žáci znají stupnice (durové do 4 křížků a 4 bé).
- Žáci mají u stupnic zakroužkovat 1., 3. a 5. tón. Je jim vysvětleno, že právě z těchto tónů se tvoří tónický kvintakord.
- Diskuze o tom, proč se tónický kvintakord tak jmenuje. Žáci musí navázat na předešlé znalosti intervalů a základních harmonických funkcí. Poté vyřeší příklady na tvorbu tercií.
- Hra „DOMINO“. Žáci mají poskládat podle správnosti kartičky, na nichž jsou uvedeny kvintakordy a názvy stupnic. Žák musí rozpoznat, ke které stupnici daný kvintakord patří.
- Žáci mají na tabuli napsané kvintakordy a mají poznat, z kterých stupnic jsou vytvořené.
- Žáci sami tvoří kvintakordy daných stupnic, přičemž znají postup práce. Vědí, že si musí nejprve určit stupnici, poté najít její 1.,3.,5. tón a ty pak samostatně napsat nad sebe do notové osnovy.
- Žáci jsou schopni určovat kvintakordy z paměti, bez zápisu do not.
- Žáci si přinesou do hodiny své hudební nástroje. Vytvoří skupinky po třech a sami si určí kvintakord, který budou hrát. Každý žák z této skupiny zahraje jeden tón z kvintakordu. Vznikne trojhlas.
- Žáci si jsou vědomi, že kvintakordy běžně používají v hodinách hlavního předmětu. Proto každý zahraje kvintakord, který se právě učí.
- Žáci utvoří tři skupiny. Procvičujeme zpěv intervalů, přičemž každá skupina zpívá jeden tón z akordu.
- Žáci určí, která píseň začíná rozloženým kvintakordem (Ovčáci, čtveráci). Poté si všichni tuto píseň s doprovodem klavíru zazpívají.

V jedné vyučovací hodině se nemusí stihnout všechny činnosti. Je ale důležité, aby si žáci propojili znalosti, vědomosti a dovednosti, které už mají, s novými poznatky. Výhodou je, že žáci vědí, že kvintakordy hrají v hodinách hlavního

předmětu. Mohli by také čerpat ze svého notového materiálu (etudy) a určovat kvintakordy. Tato propojenost s praxí je důležitá, na rozdíl od suchého celohodinového tvoření akordů do sešitu. Žák vždy musí znát smysl toho, co dělá a musí vědět, že jeho práce vychází z praktických potřeb. Je dobré, aby se vědomosti ihned propojily s dovednostmi a žáci tak získali ucelený pohled na danou problematiku. To je smyslem moderního základního uměleckého školství.

6.7.3 Nauka o hudbě – 3. – 4. ročník

Téma hodiny: Antonín Dvořák

- V rámci motivace žáci obdrží křížovku, která obsahuje poznatky z učiva, které bylo probrané v minulých hodinách. Tajenkou je Antonín Dvořák.
- Diskuze na téma Antonín Dvořák. Učitel se ptá žáků, zda o tomto skladateli něco ví, zda něco slyšeli nebo hráli a zpívali.
- Poté je žákům puštěna z CD přehrávače ukázka z opery Rusalka. (árie Rusalky – část).
- Učitel seznámí žáky s tím, kde všude se mohou setkat s hudbou Antonína Dvořáka (kromě klasických koncertů a operních představení to může být i filmová hudba – např. film Kolja, Čarodějky z Eastvicku, reklamy).
- Žáci obdrží obálku s papírky, na nichž je po větách rozstříhaný životopis Antonína Dvořáka (učitel si tento text předem napíše, může ho tak přizpůsobit věku žáků, a nastříhá). Žáci mají tento životopis ve dvojicích poskládat podle toho, jak si myslí, že se události mohly udát za sebou.
- Složené texty si žáci ověří pomocí výkladu učitele.
- Žáci se pokusí vlastními slovy hovořit o Dvořákově životě.
- Hudební ukázky – symfonie Z Nového světa – části vět, Moravské dvojzpěvy.
- Žáci si prohlédnou partituru, je jim vysvětlena práce dirigenta.
- Diskuze k ukázkám. Jaké pocity u žáků hudba vyvolala apod.
- Myšlenková mapa. Žáci si v rámci shrnutí vytvoří do sešitu myšlenkovou mapu (místo zápisu). Sami musí napsat vše, co si o Antonínu Dvořákovi zapamatovali.

Při práci v této hodině nejsou žáci odkázáni jen na výklad učitele. Sami si složí životopis skladatele, čímž jsou aktivní, podpoří se jejich zvědavost, informace získají sami a tak si je i lépe zapamatují. Důležitá je také diskuze o Dvořákově hudbě. Žáci si tak samozřejmě utvrzují vztah s učitelem, ale mohou i zjistit, že Dvořákovu hudbu znají, aniž by o tom věděli. Příjemná pro žáky je také křížovka a myšlenková mapa.

6.7.4 Nauka o hudbě – 5. – 6. ročník

Téma hodiny: W. A. Mozart

- Na konci předešlé hodiny dostali žáci texty s životopisem W.A. Mozarta. Žáci byli rozděleni na skupiny. Každá z nich měla zpracovat jiný úsek Mozartova životopisu. Zároveň si mají žáci připravit skladby od W.A.Mozarta, pokud je právě hrají nebo hráli.
- Samotná vyučovací hodina začíná zpěvem Mozartovy písně.
- Proběhne krátká diskuze o této písni (využijí se poznatky z teorie).
- Žáci interpretují krátké skladbičky, které si připravili.
- Začíná procházka Mozartovým životem. Žáci těží z materiálů, které obdrželi, měli si připravit referát a pro zápis vypsát heslovitě nejdůležitější údaje.
- Shrnutí poznatků v podobě společného brainstormingu²⁴, který slouží jako zápis do sešitu.
- Vypracované referáty se v průběhu hodin nalepují na velký papír. Žáci tento projekt mohou dotvořit kresbami, fotografiemi, dalšími poznatky získanými např. z internetu a vlastními postřehy. (pokud navštívili představení, koncert, kde Mozartova hudba zazněla)

V příštích hodinách žáci projekt dopracovávají. Součástí bude samozřejmě i poslech Mozartových skladeb. Dále se můžeme zaměřit na Mozartovy pobyty v Praze – žáci zjistí, které opery napsal pro Prahu a informace si doplníme četbou Mozartových dopisů, které se právě týkají pražských pobytů. Žáci tak získají přehled o tom, co vše psal Mozart do svých dopisů a jak se vyjadřoval. Vyvrcholením tématu Mozart by mohla být návštěva operního představení v divadle.

Tato hodina (hodiny) je založena na zkušenosti žáků (jejich přímé setkání s Mozartovou hudbou v hodinách hlavního předmětu). Dále žáci získávají informace vlastním úsilím, jsou aktivní, ale i kreativní. Hodina je komplexní, zahrnuje zpěv, hru na nástroj, vyžaduje teoretické poznatky žáků, součástí je

²⁴ Brainstorming – žáci zapíší ve vymezeném čase heslovitě do sešitu vše, co si k danému tématu zapamatovali. Na konci této aktivity si všichni s učitelem vyhodnotí své poznámky.

i poslech. Žáci tak získávají ucelené informace a dokáží si vytvořit přesnější obraz o osobě W.A. Mozarta.

6.8 Nauka o hudbě v Rámcovém vzdělávacím programu

Nauka o hudbě bude patřit na základních uměleckých školách nadále mezi povinné předměty. Její název bude moci být variabilní. To znamená, že opět záleží na každé škole, jaký název tomuto předmětu dá. Už tímto krokem by mohl být pro žáky jinak méně oblíbený předmět zajímavější a přitažlivější. Zavedením Rámcového vzdělávacího programu nastanou ve výuce tohoto předmětu změny. První z nich je zavedení disponibilních dotací. V praxi to znamená, že není vymezeno, v kterých ročnících a jakým způsobem se má nauka o hudbě vyučovat. Důležité jsou pro tento předmět očekávané výstupy. Ty budou zaneseny v Rámcovém vzdělávacím programu. Tyto očekávané výstupy jsou vlastně souhrnem vědomostí a dovedností, které má žák získat v hudební nauce po absolvování základní umělecké školy. Očekávané výstupy jsou formulovány obecně a jsou pro každou školu závazné. Z nich pak pedagogové budou vytvářet Školní vzdělávací program.

Tvorba Školního vzdělávacího programu v předmětu nauka o hudbě zaznamená zřejmě velkou změnu. Ta se týká především změny pohledu na tento předmět. Bude důležité si uvědomit, které informace žákům předáme a jakým způsobem. Současná hudební nauka je předimenzovaná fakty, která jsou často odtržena od praxe. Často se stává, že se žáci v hudební nauce učí jen mechanicky a nové poznatky nepřevádějí do praxe (např. v hudební nauce se učí kvintakordy a jejich obraty, přičemž ani neví, že právě toto učivo dávno znají z hlavního oboru). Využití úzkého propojení dvou předmětů – hry na nástroj a hudební nauky má své klady. Žáci se příslušné učivo rychleji naučí a jejich vědomosti mají dlouhodobější charakter. Při hře na nástroj budou zase vnímavější a pozornější vůči notovému zápisu.

Při tvorbě Školního vzdělávacího programu si učitelé sami zvolí, co budou své žáky vyučovat. Budou omezeni jen očekávanými výstupy. Selektace poznatků, které mají žáci umět, je zapotřebí. Důležitější bude ovšem změnit přístup učitelů k tomuto předmětu. Jak už jsme uvedli, prioritní bude propojení s praxí. Žák by

měl vědět, jak své nové poznatky může využít a měl by si je ověřit ihned v hodinách hudební nauky a hlavního předmětu. Učitel hudební nauky by měl veškeré učivo „přenášet“ do praxe, upozorňovat žáky, jak tyto poznatky využijí při hře na nástroj nebo kde se s nimi v reálném životě mohou setkat.

Dalším požadavkem bude aktivita žáků v hodinách. Ještě dnes se můžeme setkat s tím, že žáci v hodinách hudební nauky sedí v lavicích a poslouchají výklad učitele. Ani zpěv písní nebo vytleskávání rytmů není ještě aktivitou v tom pravém slova smyslu. Důležité je, aby žáci nové poznatky objevovali. To znamená, že učitel jim vytvoří takové podmínky, aby mohli samostatně nebo ve skupinách pracovat a dovídat se informace, které by jim jinak učitel nadiktoval. Tento způsob práce je dobře uplatnitelný při výuce dějin hudby, kdy si žáci mohou sami zjistit údaje o skladatelích a jejich práci, nicméně se dá využít i v jinak zaměřených hodinách (např. při výuce stupnic, akordů, dynamických znamének atd.). Žáci by v hodinách měli umět pracovat s textovým a notovým materiálem, ale měli by také umět vyjádřit svůj názor na interpretaci skladeb. Cílem hudební nauky by měl být sebevědomý žák, který se umí orientovat nejen v notovém zápisu, dějinách hudby, ale měl by také získávat dovednosti, kterými nejsou jen zpěv, intonace aj., ale i posouzení uměleckého výkonu a vytvoření si vlastního názoru na něj.

Hudební nauka (neboli nauka o hudbě) dozná při zavedení Rámcového vzdělávacího programu největších změn ze všech předmětů, které se na základních uměleckých školách vyučují. Je to dáno tím, že má jiný charakter. Je zaměřena spíše teoreticky než dovednostně, což se bude muset změnit. Splnění tohoto požadavku klade velké nároky na učitele, na změnu jejich práce a přístupu k tomuto předmětu. Odměnou jim ale budou aktivnější žáci, kteří budou mít o hudební nauku větší zájem a výuka je bude bavit. Změnami, které nastanou, budou kreativnější nejen žáci, ale i učitelé a tato spolupráce obě strany určitě ještě více obohatí.

7. VÝZNAM RÁMCOVÉHO VZDĚLÁVACÍHO PROGRAMU

Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání (RVP ZUV) je součástí kurikulární reformy. Tato reforma zasáhla předškolní, základní, střední a základní umělecké vzdělávání. Základem je jiný přístup k vyučování a k žákům.

Na základních uměleckých školách se vyučuje podle učebních plánů a osnov z 80. let 20. století. Z toho vyplývá, že ke změně již muselo dojít. Při podrobnější analýze současných učebních plánů a osnov a Rámcového vzdělávacího programu zjistíme, že oba dva dokumenty kladou důraz na kreativitu žáka a individuální přístup. Rozdíl mezi nimi ale přece jenom je.

První a velmi výraznou změnou je, že na tvorbě Školního vzdělávacího programu, který můžeme chápat jako jistou alternativu osnov, se budou podílet všichni učitelé. Ti do něj budou moci vložit všechny své zkušenosti, poznatky a postřehy z pedagogické praxe. Respektovat budou muset jen očekávané výstupy pro dané vzdělávací zaměření (což je např. hra na dechové nástroje), které jsou velmi obecně formulovány. Učitelé tak budou mít možnost vytvořit Školní vzdělávací program pro své žáky, jejichž potřeby znají.

Druhá a důležitá změna je zavedení tzv. disponibilních dotací. V nynějších učebních plánech a osnovách je přesně dán seznam povinných předmětů, které žák má absolvovat v určitých ročnících. Pro každý předmět je také určena hodinová dotace. Nyní jsou všechny předměty také povinné, ale Rámcový vzdělávací program určuje (a to ne u všech stupňů vzdělávání) jen přesný počet povinně absolvovaných let a hodin (za týden) u nástrojové hry – tzv. individuální interpretaci a tvorbě. Ostatní předměty (skupinová interpretace a tvorba a nauka o hudbě) jsou rozděleny do disponibilních dotací a každá škola si bude moci určit, kolik let žák daný předmět bude studovat a jaká bude jeho hodinová dotace. Zavedení tohoto systému bude více respektovat specifika všech předmětů, které se na základních uměleckých školách vyučují.

Třetí, ale ne méně zásadní změnou, bude změna přístupu k žákům a k vyučování. Nemyslíme si, že je v této oblasti dosud vše špatně. Mnoho učitelů pojímá svou výuku naprosto originálně, netradičně a ve výuce hýří nápady. Určitě je důležité, aby byli žáci při výuce aktivní a kreativní. Nicméně se stává, že i při těchto aktivitách jsou nesamostatní a neumí své dovednosti a vědomosti zúročit

v praktickém životě. Jde o to, aby učitel při každé činnosti přemýšlel nad tím, proč a čím je pro žáka přínosná, zda žák porozuměl principům a zda je umí sám dále používat a aplikovat. Z toho vyplývá, že by se měl učitel plně zaměřit na žáka, komunikovat s ním, řešit problémy týkající se dané problematiky a podněcovat ho k samostatnému přemýšlení. Pedagog by si měl být jistý, že žák pochopil, co mu bylo právě vysvětleno a že s těmito informacemi dokáže samostatně pracovat. Každý učitel by měl žáka vybavit takovými poznatky a dovednostmi, které ve svém životě bude umět uplatnit. Tímto stylem práce naplníme vizi Rámcového vzdělávacího programu, klíčové kompetence, ale i principy moderního evropského školství.

Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory uměleckého vzdělávání je určitě pro základní umělecké školy významný. Umožní změnu stávajících učebních osnov a plánů. Práce učitelů bude ještě více vyzdvižena díky tvorbě Školního vzdělávacího programu. Za pomoci větší variability, kterou tento program nabízí, se budou moci školy lépe profilovat. O největším přínosu a možná i úskalích budeme moci hovořit až tehdy, když se Rámcový vzdělávací program a posléze Školní vzdělávací programy začnou ověřovat v praxi.

ZÁVĚR

Diplomová práce je zaměřena na Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory uměleckého vzdělávání. Toto téma jsem si mj. vybrala pro jeho aktuálnost. I když jde o dokument, který ještě není plně ověřený v praxi (existuje jen první verze tohoto dokumentu, kterou se zabývají tzv. partnerské školy), bylo důležité jej představit a vysvětlit jeho principy. Cílem ovšem nebylo jen popsání tohoto dokumentu, i když i tato část byla důležitá pro vysvětlení všech náležitostí. Tato diplomová práce se zabývá srovnáním současných učebních plánů a osnov a nového vzdělávacího programu, ale také využitím Rámcového vzdělávacího programu v praxi. Poukazuje také na výhody, ale i možné problémy, které tento program skýtá.

V této práci jsem využila materiálů, které jsou v současné době ohledně tohoto tématu dostupné. Protože práce na Rámcovém vzdělávacím programu nejsou ještě dokončeny, bylo by zajímavé sledovat jejich další vývoj. Přesto doufám, že tato diplomová práce bude přínosem hlavně pro učitele základních uměleckých škol a bude sloužit jako první seznámení s Rámcovým vzdělávacím programem.

LITERATURA A PRAMENY

PRÁŠILOVÁ, M. , *Tvorba vzdělávacího programu*. Praha: Triton, 2006.

VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. a kolektiv. *Pedagogika pro učitele*. Praha: Grada Publishing.as., 2007.

Učební osnovy pro lidové školy umění. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1982.

Rámcový vzdělávací program pro umělecké obory základního uměleckého vzdělávání. Zdroj: www.vuppraha.cz/soubory/pilot-RVP-ZUV.pdf.

Staženo 3.2. 2009.

Učitelské noviny. 22 – 23/ 2008

www.vuppraha.cz/aktualita/171/59

www.vuppraha.cz/aktualita/171/128

[www.vuppraha.cz\(aktualita/171/94](http://www.vuppraha.cz(aktualita/171/94)

www.vuppraha.cz/clanek/398

ANOTACE

Jméno a příjmení: Helena Štědroňová.

Katedra: Hudební výchovy.

Vedoucí práce: PaedDr. Lena Pulchertová Ph.D.

Rok obhajoby: 2009.

Název práce: Rámcový vzdělávací program pro základní umělecké školy – hudební obor.

Název v angličtině: A General Education Program For Elementary Art Schools – Musical Field.

Anotace práce: Diplomová práce je zaměřena na rámcový vzdělávací program pro základní umělecké školy, který je součástí kurikulární reformy v ČR. Obsahem práce je popis Rámcového vzdělávacího programu, jeho vysvětlení a uplatnění v praxi v podobě Školních vzdělávacích programů. Cílem je určit význam této reformy pro vyučovací praxi na základních uměleckých školách.

Klíčová slova: Základní umělecká školy, učební osnovy, školská reforma, Rámcový vzdělávací program, Školní vzdělávací program, klíčové kompetence, očekávané výstupy.

Anotace v angličtině: The bachelor's thesis is focused on the general education program for Elementary Art Schools, which is a part of the curriculum reform in the Czech Republic. The content of this thesis is the description of this general education program, its explanation and application in practice, in the form of an educational program. The aim is to determine the significance of this reform for tutorials at elementary art schools.

Klíčová slova v angličtině: Elementary Art School, School Reform, Course Timetable, General Education Program, School Educational Program, Key Competencies, Expected Ascent.

Přílohy vázané v práci:

Rozsah práce: 65 stran

Jazyk práce: čeština